

Галерија слика
"Сава Шумановић"
Шид

после 70 година

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ САВЕ ШУМАНОВИЋА

Под мостом (Париж 1929 год.)

НА НОВОМ УНИВЕРЗИТЕТУ

СЕПТЕМБРА 1939

БЕОГРАД.

Штампарија Вабин Шид

Шид, 2009

Време, 4. септембар 1939. са отварања изложбе

ПОСЛЕ 70 ГОДИНА

Каталог је штампан поводом изложбе „После 70 година“
организоване у Галерији слика „Сава Шумановић“ у Шиду
3.9.2009.- 23.9.2009.

Издавач: Галерија слика „Сава Шумановић“ Шид

За издавача: Весна Буројевић

Аутори текста и поставке: Весна Буројевић , Љубица Јукић

Рецензент: Весна Марицки Остојић

Лектор: Љиљана Лукић

Превод: Гордана Ерић, Анђелка Радосављевић

Дизајн: Далибор Огризовић

Штампа: ГИП Илијанум Шид

2 0 0 9

Захваљујемо се Министарству културе Републике Србије које је омогућило реализацију изложбе и штампање каталога

Документа и писма

- Каталог изложбе Саве Шумановића на Новом универзитету, септембра 1939 Београд. Шид 1939 (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Писмо Косте Страјнића Сави Шумановићу, 10. јул 1939., Дубровник. (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Писмо Александра Дерока Сави Шумановићу (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Писмо Александра Дерока Сави Шумановићу (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Писмо Тодора Манојловића Сави Шумановићу, 30. октобар 1939., Београд. (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Потврда М. Станића од дана 09.08.1939. о приспећу прве рате новца од С. Шумановића (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Потврда М. Станића од дана 24.08.1939. о приспећу друге рате новца од С. Шумановића (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Пропусница за боравак у згради ректората на име Александра Мауковића од дана 19.04.1939. Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Евиденција С. Шумановића о трошковима везаним за изложбу 1939. године, у коју није урачуната штампа (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Писмо Саве Шумановића Вери Миловановић, 09.12.1939., Шид. (Архив САНУ бр. 14625)
- Споровозни товарни лист на име Саве Шумановића од дана 18.08.1939. на релацији Шид-Београд (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Рачун код Кр. Повлашћене књижаре, штампарије и књиговезнице „Браћа Бабић – Шид“ бр. 1476 од дана 19.08.1939. (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Рачун код Кр. Повлашћене књижаре, штампарије и књиговезнице „Браћа Бабић – Шид“ бр. 1481 од дана 23.08.1939. (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Споровозни товарни лист на име Саве Шумановића од дана 22.09.1939. на релацији Београд-Шид (Власништво галерије слика „Сава Шумановић“ Шид)
- Каталог изложбе Саве Шумановића на Новом универзитету, септембра 1939 Београд. Шид 1939 (Власништво породице наследника С. Шумановића) (Каталог са личним белешкама С. Шумановића)

Студије, чланци и прикази везани за изложбу 1939. године

Аноним: Изложба Саве Шумановића. – Нова Бразда, 1939, 1, 1, 30.

Аноним: Изложба слика Саве Шумановића. – Радио Београд, 10. IX 1939, 37.

Аноним: Са јучерашњег отварања сликарске изложбе..., Време, 4. 9. 1939

Б.: Успела изложба Саве Шумановића. – Београдске новине, 15. IX 1939.

Бунушевац, Радмила: После десет година усамљеног живота у Шиду,
сликар Сава Шумановић доноси у Београд четири стотине десет својих слика.
– Политика, 31, VIII 1939, XXVI, 11224, 11.

В.Р.: Данас се отвара изложба слика Саве Шумановића. – Време, 1939, XIX, 6326, 8.

Vasić, Pavle: Izložba Save Šumanovića. – Umetnički pregled, 1939, II, 8, 251-253.

Витезица, Винко: Слика Сава Шумановић. – Време, 23.IX 1939, XIX, 6346, 8.

Драинац, Раде: Изложба Саве Шумановића. – Нова Бразда, 1939, I, 1, 30.

Жарков, Душан: Сава Шумановић (Поводом његове изложбе у Београду).
-??? Политика, 16. IX 1939.

Kašanin, Milan: L'art Yougoslave, des origines a nos jours.
– Musée du Prince Paul, Beograd 1939.

Крижанић, Пјер: Сликаство Саве Шумановића. – Политика, 21.IX 1939, XXXVI, 11245, 11.

Manojlović, Todor: Izložba slika Save Šumanovića. – Telegram, 1939, 1, 5, 10.

Поповић, Јован: Разголићен формализам. – Уметност и критика, 1939, I, 4-5, 260-263.

С: Изложба Саве Шумановића. – Народна одбрана, 1939, XIV, 39, 617-618.

Страјнић, Коста: Сава Шумановић. – Каталог самосталне изложбе,
Нови универзитет, Београд, Септембар 1939.

Т.М.: Узложба слика Саве Шумановића. – Српски књижевни гласник, 1939, 155 – 156.

У: Сава Шумановић, Млада Култура, бр.5, новембар 1939.

ПОСЛЕ СЕДАМДЕСЕТ ГОДИНА

Након паузе од једанаест година, Сава Шумановић је у септембру 1939. године приредио у Београду самосталну изложбу, по много чему изузетну. Била је то шеста по реду самостална изложба. Организовао је у просторијама Новог универзитета као и 1928. године. Уметник је јавности представио целокупно стваралаштво из претходних једанаест година. Изложио је 410 слика што представља задивљујући подухват и храброст. Навикнут да не припада групама и удружењима, сам је одрадио већину послова око организације изложбе. Само постављање изложбе трајало десет дана. На време је конкурисао за простор. Регулисао је са железницом задржавање воза у Шиду ради утовара 21 сандука са сликама. Распитао се код пријатеља колико је потребно плаката, позивница и каталога. Све је одштампао је све о свом трошку. Најавио је изложбу у штампи, написао текст за каталог и још много тога, потребно за изложбу.

Дан када је отворена изложба, 3. септембар, остао је у сећањима многих јер су тог дана Велика Британија и Француска објавиле рат Немачкој. Истог дана, у част рођендана краља Петра II Карађорђевића, у Београду је одржан први Гран при, ауто трке око Калемегдана.

На отварању изложбе, заинтересованој публици, стручњацима и многобројним новинарима обратио се угледни ликовни критичар Тодор Манојловић. На новинској фотографији, међу присутнима, висином се истиче Александар Дероко са супругом.

Сава Шумановић је поводом изложбе дао неколико интервјуа. У појединим новинама, као што су *Време*, *Политика* и *Нова бразда* изложба је најављена као изузетан културни догађај. Остале новине су такође објавиле чланке и приказе изложбе, а ликовни критичари и теоретичари уметности попут Павла Васића и Тодора Манојловића, те јесени и зиме, објавили су своја мишљења у стручним издањима.

У галерији у Шиду чувају се писма, рачуни и друга документа која сведоче о опсежним припремама и напорима које је Сава Шумановић уложио да би се реализовала изложба таквих размера. Два писма која је Александар Дероко написао Шумановићу, на жалост без датума, сведоче о уметниковом интересовању за простор у ком је планирао да изложи слике и о могућностима продаје слика. Карактерне особине које су својствене за Шумановића; систематичност и посвећеност, приликом организације изложбе показале су се као неопходне и добродошле. Благовремено је од Косте Страјнића тражио одобрење да се користи његовим текстом из 1929.године у новом каталогу. У галерији се чува писмо, одговор Косте Страјнића. Пратећи текст каталога написао је као и за претходне изложбе сам уметник. Назвао га је *Место предговора* и то је до данас један од најважнијих извора информација о уметнику.

Поуздано се зна да је Шумановић имао висока морална начела, што се у случају ове изложбе и потврдило, јер је целокупан приход од продатих улазница поклатио фонду за школовање сиромашних студената. Испословао је преко пријатељских веза смањење обавезних такси, да би што више новца било уплаћено у фонд. Није сачуван податак о ком је износу реч.

Шумановић је био веома рационалан и водио евиденцију о свим трошковима. Саставио је списак трошкова за изложбу на основу ког се може закључити да је сума коју је зарадио продајом 115 слика на изложби, 69.500 динара тек мало већа од утрошених 69.420 динара. То не представља неку зараду поготово ако се у обзир узме временски период од 10 година, као и податак да је током изложбе поклатио 30 слика.

Поставка изложбе заузимала је два спрата Новог универзитета у Београду, (данас Филолошки факултет). Седам дворана и ходници били су препуни слика. Водећи рачуна о куповној моћи љубитеља уметности Шумановић је за изложбу је насликао и много слика мањег формата.

Изложба је трајала до 22. септембра.

За све време припреме и трајања изложбе боравио је у Београду. На списку трошкова записао је „Мој живот и стан у Београду кроз месец и по“. На товарном листу Београд –Шид уз потпис навео је ардесу, Књ. Љубице 6. На основу тог записа претпоставља се да је становао на тој адреси.

Успех који је уметник доживео овом изложбом не мора се документовати. Сасвим је довољно сазнање на основу увида у уметнички фонд галерије, да је пун полета током следеће године насликао највећи број слика.

Данас после седамдесет година, још више смо свесни величине подухвата који ова изложба представља. Анализом расположивог материјала и сазнања добијених посредним путем, делимично су расветљени догађаји у вези са изложбом. И поред мноштва нових сазнања, ништа не превазилази значај и величину слика које је уметник створио.

Са зидова галерије сија сунце по шидским сокацима и баштама, намештају се купачице у вечне позе, трудбеници раде послове на које су навикли, Францускиње лежерно уживају у позирању, деца нас посматрају крупним очима, а снег никако да се отопи...

Весна Буројевић

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ САВЕ ШУМАНОВИЋА,
НОВИ УНИВЕРЗИТЕТ, БЕОГРАД, СЕПТЕМБАР 1939.

МЕСТО ПРЕДГОВОРА

хоћу да Вам опишем како сам радио слике, које излажем и у каквим приликама сам живео за то време.

После моје потпуно распродане изложбе, која је била септембра месеца 1928 у Београду кренуо сам натраг за Париз и ако тешко душевно болестан. У Паризу сам живео од 1925, где сам имао свој атеље, све до мога обољења у месецу фебруару 1928. Тада је зимска париска грозница, учинила, да сам полудео, а предуслови за моју болест били су, слаба дохрањеност, духовна премореност и неуспех у животу. Како је, од свих тих незгодних дана и година, у моме животу дошло, описаћу касније, у колико би то имало везе са мојим сликарством.

Читав мој живот у Паризу од 1925, била је оштра борба у себи самом, против жалости, сентиментализма, те сам радио слике у ведром тону, са веселим колоритом. Али све то није помогло, предживот је био толико ружан, толико огаван и жалостан, да је достајала једна јака грозница, па да сву моју „одбрану“ сруши.

Дакле, када сам се вратио у Париз 1928 год. хтео сам опет да се уредим за рад, као пре мога обољења. Случај је хтео да после два месеца неуморна трагања, нађем по једном новинском огласу, да се нуди атеље згодан за какву мању индустрију. Узео сам ту рушевину од атељеа у најам (у њему је била творница апарата за радио пријеме), па ми је исти, мој љубазни пријатељ и знанац, одлични париски архитект, Швајцарац по народности господин Рајст бесплатно колико се њега тицало, а уз релативно мале трошкове за зидаре, столаре и собосликаре, претворио у веома пријатан атеље. У том атељеу радио сам око годину дана, па су париске слике које излажем у њему настале. Тај атеље био је са свих страна високим кућама опкољен као неко двориште, које има стаклени кров. Тога ради светло је имало изглед „мистилног“ осветљења какво имају кадгод подруми и какво се виђа кадгод и на холандским сликама. Сушта противност био је овај атеље из улице Данфер –Рошро, са атељеом из улице Данвил, који је био југоистоку окренут и пун сунца и где сам пре становао. Овај други био је таман веома тих са тужним светлом, али необично сликарским те је био погодан за моје болесне живце.

Класично светло за холандско сликање, за светло и сену спојену са бојом, за форму, која није „опрана светлом“ већ је, кроз ту расвету, некако рапава и пуна шупљина. Атеље је ми диктовао стил а уједно ми пробудио сећања на школу проф. М. Кл. Црнчића (у оно време још жива), који је увек желео и тражио такову расвету, а помоћу завеса и постизавао ју је, кад је нас учио сликати по сликама „највећег“, како је он Рембранта увек са знаком највећег поштовања звао. Тако ме је тај атеље одвео у стил моје младости, и учинио да сам напустио **сасвим париску црту у својим сликама.**

Како сам у лету 1928 и ако тешко душевно болестан почео наново да сликам и то сасвим реалистичким стилем, сремске крајеве и како су те ствари и ако су рад једног душевног болесника, биле гледане као потпуно нормалне на мојој изложби 1928 у Београду, то сам хтео да наставим тај стил и у Паризу. Расвета париске околине, па Нормандија, камо ме је одвео љубазни господин Мерк, мој бивши купац, другачије изгледају него сремска поља и брежуљци, али за мене су остали исти циљеви као и у Срему, насликати оно што видим тако како свако види, а унети у свој рад све оно, што се сматра највишим у сликарству, **али без нападне видљивости.** Морам рећи, да, коме год сам обичном човеку те ствари показао, нашао је да су лепе, а тако исто и веома чувени сликари.

Безначајни су их налазили да су сувише обичне. Ту се је, са једном од овакових последњих, десило овај комичан случај. Послао сам као и обично године 1929 слике пред жири Јесењег Салона, које сам показао био моме суседу господину Петру Крогу и који их је нашао сликарски веома лепим.

У композицију унео сам сиже који су импресионисти чешће радили, а слика била колористички и материјално беспрекорна. То вече, кад је жири радио, дошла је чланица тог жирија, у бар где сам седео која се је фалила како је жирирала и да мене бламише, приповедала је како су одбили слику тог садржаја и таког изгледа каква је била моја слика. Ја сам био ражалошћен тим, а моја знаница Гђа Фернанд Бреј, сликарица, добацила тој дами следеће: Круг нам рече, да је Шуманивић послао истинске Сезане пред жири, а ви их одбијате (то су биле слике бр. 10-11). Непрецизно речена реченица (коју сам ја хтео одмах да исправим али нисам доспео) произвела је ово:

Та дама је поцрвенила, молила ме је скоро на коленима да не износим то пред јавност, да се је жири тако страшно бламисао и потекла је, не хтејући чекати, да јој објасним, да то нису слике Сезанове, него моје, да обавести остале чланове жирија да им се десила незгода те су одбили Сезана. Та дама имала је уверење да сам необично богат, јер ме је Кики, моја добра знаница (сликарица и певачица великог имена) звала у шали „Конт де Пари“ јер сам пребројавао „паре“ француски речено конте „бројити“ како сам јој растумачио, одбијајући чешће њене жеље, да јој купим цвеће, када је цвећарица наишла.

Чланови жирија били су утучени, долазили су ме прекоравати, да сам тако неозбиљан, да толку вредност смем да поверим обичним носачима салона, да слике којих је тамо на хиљаде, бивају бацане и оштећиване, а да су то, што сам послао најлепша дела великог генија сликарства, па је права неозбиљност да сам тако учинио. Ја, колико год брзо сам могао, да их не мучим, тумачио им шалу и стварну истину.

То је била за мене школа, а и за њих, да се неверује реномеу, али да се не одбија да се неке напакости. После тога је господин Петар Круг испричао (јер је сматрао да није обавезан даље да држи тајну жирија) како су нас све Србе, Хрвате и Словенце одбили од истог Салона године 1926, када је он био члан жирија из, разлога, да им наша држава није интересантна, јер не купује њихових слика и да их сметамо у Паризу, а да је он гласовао за мене јер сам га онда молио зато, а њему су се слике и допале, па ми је рекао да се чуди да смо ипак имали сваки од „наших“ по једну слику у Салону када смо били сви одбити. То је била моја интервенција код секретара Салона, коме сам споменуо да су два моја знанца и ја познати као пријатељи француске и њене уметности, па је секретар их записао као „узете“, сам не питајући никог.

Тако сам дознао да многи не познају ни Сезаново дело, да судити не може правилно, и треће да Французи неће у мени гледати никада себи равног, него странца, који им је непотребан, и који их смета. То као и шикане са дозволом боравка у Паризу, које ћу касније описати, а које су биле велики узрочник мога нервног и духовног оболења, учиниле су, да сам ја некад најпознатији франкофил међу сликарима Српским, Хрватским и Словеначким, постао равнодушан за француску и њено савремено сликарство, а на то су ме саветовали да постанем и моји знанци често чувени француски сликари које је сметало да славим слабије од себе, а уједно то је био крај мога излагања у „Салонима“ са жиријем.

Мој живот је текао овако: Рођен сам у Винковцима 22. 1. 1896, од оца шумара. Отац и мати су ми били из Шида, куда су се и вратили у мојој 4-тој години, када је мој отац добио рану пензију јер је оболео (катар са глухоћом). У Шиду је добио контрактуалну пошту, а био је у тим млађим годинама веома активан и створио леп иметак, који је на жалост за време рата, болести рад, а још више изгубљеног самопоуздања ради продао у бесцење, јер је био таоц и као такав притворен. Нова држава није ту неправедну продају поништила, него ју је дапаче судом потврдила и тако сам ја, место да сам остао веома имућан, остао средњег стања.

У Шиду сам био до своје 10 године, када су ме уписали у Земунску реалну-гимназију. Ту сам се почео занимати за сликарство у својој 14 год., а у 15 години (5 раз. реал.гим.) полазио сам приватни течај проф. Јунга, који ме је учио импресионистичко сликање и то на начин Сезана и Ван-Гога. Крај тога много сам у оно време научио од мог школског друга Воркапића Славка, који је имао срећу да изађе из гимназије и да се упише у Београду код госп. Љубе Ивановића у школу. Кроз тог пријатеља научио сам технику оловком и лепо цртање по природи. И данас кад се осетим слаб, потражим те цртеже као и једно уље из тог времена, и онда видим да нисам био слаб, и без талента, него да сам

био већ и у тој раној младости толико свестан и добро школован, да сво накнадно школовањенисам требао, већ само слободе да се препустим својој пасији.

После свршене гимназије, јер ратне прилике нису допуштале друго, уписао сам се у јесен 1914. у уметничку школу у Загребу. Био сам додељен прву годину Отону Ивековићу, а остале три уписао сам се код професора Црнчића. Код Црнчића било је највише ђака увек, а међу њима био је и покојни Штајнер, са којим сам друговао и имао заједно приватни атеље. Црнчић је био веома чувен педагог и код њега сам учио цртати по узорима Микел-Анђела и Дирера, а сликати по Рубенсу, Рембранту, а сам сам радио изван школе по Манеу, Сезану и Монеу, (слика бр. 1 пејзаж 1918 године).

Уметничку школу сам завршио као одличан ђак, оцењен да сам добио изванредне успехе у фигуралном цртању и сликању и да сам крај своје марљивости **необично способан за наставника**. На жалост био сам гимназиста, па нисам могао (а ни хтео) да правим професорски испит, јер сам хтео да останем сликар, а нисам могао тај испит правити јер су у оно време, наставници дескриптивне геометрије, тражили су по 2000 дин. месечно за инструисање у том предмету, који се полаже на испиту, а који ја нисам као гимназист учио. Ту своту плаћати кроз две године нисам могао, а власт није хтела да ми дозволи испит из групе повести уметности и опште повести и географије и ако је обећала пре, па тако нисам постао наставник на велику жалост мога оца и матере.

После свршене уметничке школе почео сам рад у атељеу, који ми је кипар Јун уступио (слика бр. 2 из год. 1919). У исто време сам замењивао сценографа на народном казалишту у Загребу, кроз годину 1919-20. Прву изложбу имао сам као ђак 1918 са лепим успехом. Пред лето 1920 приредио сам II изложбу својих радова у музеју за уметност и уметни обрт, који је ондашњи директор Сабо, давао уметницима на располагање, јер је уметнички павиљон био закрчен добротворном институцијом „Прехране“. Изложба је имала леп моралан а и добар материјалан успех, захваљујући љубазности господина Гривичића који је одкупио већи број радова (слике бр. 3-4 из 1919-20).

Критика ме је метнула у ред првих сликара света и ја сам био окружен доста великом љубазношћу и пажњом. На жалост Загреб никада више није био за мене место од неког интереса после те изложбе. Ја свој реноме нисам могао задржати у том граду и ако сам чинио сав могући напор да будем увек на „висини“. Они су имали свој видокруг, а који се усуди, да ради оно, на шта Загребчани нису навикли, тога се они одрекну. Како су веома не еластични духом, мода је код њих увек са 10 година закашњења.

Већ као ђак имао сам своју прву изложбу у Салону Урлих 1918 године (слике пејзажа околице Загреба). Друга је била та 1920 у Музеју, а трећа је била после мога повратка из Париза, куда сам отишао у јесен 1920 и остао до лета 1921. У Паризу сам радио ствари прво ближе настојањима Дерена и Фриеса, а под конач после једног 3-месечног курса код Андре Лота, ушао сам у стил кубистички везан на нарав, какав је био у то време веома у моди у Паризу. Лот је упливисао на мене много али не искључиво јер је било уплива и Пикасовог па Громеровог и Хребеновог. Нисам био оригиналан, **али се је моја свака ствар оштро разликовала од њихових**. Када сам дошао натраг у Загреб публика је била запрепашћена тим сликама, а критика није смела да пише од страха пред непознатим (слика бр. 5-Париз 1920), али зато су се „добри грађани“ који су били на власти оградиле против таквог свађања (које је у оно време било већ у француској признато као уметност, за коју држава има интереса, јер их је већина од тих била у репрезентацији француске уметности на изложбама на страни, а и музеји у унутрашњости куповали су њихове слике), па су за мене била затворена врата за свако намештење.

Био сам дубоко увређен свим тиме, јер сам био свестан своје вредности, а међ тим сликама, било их је неколико које су код мојих ондашњих пријатеља у Паризу (господина Диреа, данас чувена сликара и господина Лучанског скулптора) као дела равна најбољим важила. Али Загреб ми је одбио сав успех и ја сам продао свега један акварел.

За време женидбених свечаности покојног Краља Александра 1922 год., држава је приредила целокупну југословенску изложбу, свих школа и свих праваца, а ја сам суделовао у групи

„независних уметника“ (који су били прави незавишњаци, а не као неки који си данас то име присвајају па излажу уз жирије), која није познавала жирија. У тој групи били су Петар Палавичини, Сибе Миличић, Бијелић и друга господа па и ја, који сам био заступљен на тој изложби са четири слике, од којих су „Берба“ (слика бр.5) „француско село“ и „Крај с мостом“ биле продане за доста велику своту, те сам постигао највећу продају на изложби. То ми је омогућило да почнем наново са својом радом, (слика бр.6) чим сам нашао згодан стан у Загребу (у Београду ради личних својих прилика нисам могао остати, а и ради велике скупоће станова у оно време).

У Загребу сам радио 1922-1925 год., пропагишући нешто чланцима, а још више живом речју по каванама модерну француску уметност. То ми је донело веома много непријатности, али ја сам био везан од најранијих својих почетака за французе. Како се мој положај није поправљао у Загребу, а ја нисам могао добити честито намештење. Имао сам мали синекурни положај на музеју са 470 дин. месечне плате. Морао сам прекинути са тим животом, па сам у јесен 1925 кренуо за Париз. Мислио сам познат сам као франкофил, имам већ прилично пута цитирано име у француској штампи (ја сам слао на изложбе Јесењег и Независног Салона сваке год., слике из Загреба), као и једна продаја моје слике у „Јесењем Салону“, помоће ми, да ћу моћи колико и много других странаца, да си створим зараду сликарством у Паризу. Али не лези враже. Моје слике је купио господин Дорић из Загреба, да ме помогне да отпутујем у Париз, а на пасошном одељењу дали су пасош с лакоћом, само на француском конзулату нису били мекани. Дали су ми визу само за шест месеци и нисам их могао намолити, да ми даду обичну визу за улазак. Позвао сам се на моје франкофилство, на моју пропаганду за француску, а на концу и на мој прилично осигурани доходак од куће. Све није помогло. Они који су путовали коју недељу замном нису имали неприлика до ја, који сам био намеран да постанем, од своје претеране љубави за француску њезиним грађаном.

Дошао сам у Париз да живим на милости париске полиције са по 6 месеци дозволе, било је то у почетку, па онда анкете, па рад у нервози, хоћу ли моћи остати у Паризу, па забрањивање да продајем слике, па коначно дозвола боравка само као „ђаку“. Рекао сам си, тако поступате самном и снизили сте ме на ђака, а сваком странцу који Вас можда није ни волео дајете дозволу боравка и нудите држављанство и дајете места у својим колекцијама њиховим слабашним и „антифранцуским“ сликама, добро ја ћу код Вас ђаковати, али онда за навек нека буде крај томе.

Ђаковао сам поново код Андре Лота, учио сам љубазно сликарство Фрагонара, употпуњавао своје знање о сликању Сезанову и Реноарову, дивио се Матису, а крај тога сам излагао у Салонима Јесењег и Независног. Све је ишло добро док моја уморна глава и ослабели нерви, од тих свих шикана нису подлегли једној грозници, која је код мене провоцирала лудило. Дошао је Салон независних, ја сам имао слику „Пијани Брод“ (слика бр. 7) и једну крајину. Слика је била дискутована, а ја сам полудео. Сећам се још и данас када сам из Загреба дошао у Париз, па сам се обратио Флорану Фелзу, моме знанцу из 1921 г., а он ми је рекао, промените име, са славенским именом зараде у Паризу нећете наћи, доста нам је Терешковић да памтимо његово име, па немојте од нас, тај други напор тражити, иначе господин Флоран Фелз ми је учинио много драгоцених услуга после тога разговора.

После обољења, напустио сам рад у марту 1928 године, да га опет почнем истог лета у Шиду. Дошла је моја изложба, са свима проданим сликама, захваљујући госпођи Ани Маринковић, господину Ђерасију и Палавичинију, па господи Рибникару и Кракову, чије новине су ми правиле рекламу, а оно били купци слика, јоште „Правди“ која је доносила репродукције и велику рекламу.

У јесен 1928 вратио сам се у Париз, обскрбљен новцем из Београда. У истину, мада сам био болестан, тај боравак ми је био најлепши, јер сам захваљујући продаји у Београду могао да другујем са господом Крогом, Којонагијем, да се упознам са Дереном, да будем редовно у друштву дама Кики Терезе Трез и Фернанд Бареј, те Хермине Давид и покојног Паскина, за кога ме је везивало неко „балканско“ пријатељство.

Сви ти уметници налазили су допадања на мојим сликама (слике бр.8-9-10-11) које сам у то време радио, а један мој знанац мислио је да су боље него оне које сам радио као здрав, а Андре

Лот ми је рекао, адекватног су валера, а сигурно и боље од Сезана јер сте боље школован, али шта вам то вреди да се и каже, када сте без „цена“. Мислим да је у томе било много утехе болесном човеку, али он ми рече да то није тешење. Сви су ме од реда, који су слике видели саветовали, да се заувек отарасим тога да будем пропагандист „француских вредности“ у својој отаџбини. Чините то французима што су они чинили Вама, гњавите их и мрзите па ћете од њих бити поштовани, биле су отприлике њихове речи. И колико бих хтео да их не послушам морао сам. Моја болест ме је везала за село, а болестан ум, који је патио од заборавности, премора ради, учинио је да су париске успомене избледиле, а жеља ме је престала да вуче, да излажем у Паризу. За мене је то моја умрла младост, где сам често са одушевљењем гледао на безначајне творевине парижана.

Када је у 1930 години јануара месеца криза новчана, постала необично оштра, а моје духовно стање све горе, морао сам да напустим Париз. Добротом госпођице Терезе Трез, која је преузела мој атеље, исплативши ми трошкове инсталације, уредио сам своје ствари и вратио се из Париза у Шид, жестоко мучен као и сво време својом болешћу. Након два месеца проведена код куће, морао сам отићи у болницу у Београд. Лечио ме је у тој мојој болести господин Др. Андра Николић, а становао сам на клиници господина Др. Раденка Станковића. Лекар ме је сматрао најтежим болесником, али потпуно безопасним за своју околину, јер сам био доброг одгоја, па сам и у блоести био добра владања. У болници сам почео радити наново и то аквареле са Вождовца. Када сам се вратио кући после три месеца проведена у болници, онда су почеле моје праве муке.

Мој отац био је одавна болестан (камен у мокраћном мехуру) али иначе човек прилично одржан мирним животом. То је био крај моје матере мој, најиздашнији мецена, који је само, на мој други боравак у Паризу, потрошио више од 250.000 дин. (а ја сам на тој изложби у Београду добио за све моје продане слике 48.000 дин.). Зато сам и ја хтео да принесем своју уметност, да тако кажем, на жртву моме оцу. Хтео сам да радим што јефтиније, да сачувам новаца за потребе његове болести, јер су се приходи нашег малог иметка нагло смањили. Радио сам био са обичним собосликарским бојама и црвеним ланеним уљем, а године 1931 када је било најгоре и на хрђаво препарисаним платнима па су ми те слике остале и не довршене и тако сам у тој години био на губитку за 20 слика, а од хрђава матерјала сам се тако разболео, да су лекари мислили већ на најгори крај, те сам остао болестан од тешке хистерије све до 1936. То су биле године које ипак нису пропале, јер када се је финансијска ситуација мало поправила и ја дошао до финих матерјала, па кад сам си уредио строј за рибање боје под притиском и одгојио рибача, моје се здравље поправило, а тиме су и слике се довршавале.

Тих страшних дана када сам био у тим мучним трзајима, настале су те слике које називам зверским, а које захваљу свој изглед не неком штудију француза и ако им нешто личе него невољи. Подлога је била рађена цинковим белилом на подлози која не упија. Па су зато настајали током рада „брегови“ и „жиле“ и „подебљања“ на сликама и увек је био нов проблем како да их довршим. Ја сам у шали звао те слике „Крвава Хрватска“, „Тужна Босна“ и т. д., а у ствари то је био комад мога тужног и гадног живота. **Тај стил сам у муци освојио па је он мој, као и сви следећи, које сам радио у своме селу.** Био сам намеран да издржим до краја ту борбу и **да сав свој материјал, као и сво своје гледиште на сликање изградим сам, не много другачије од општег** и оног што се ради у савременом сликарству, али да буде **освојено** кроз мој труд и да постане тако моје. **Оригиналност под сваку цену нисам хтео имати, јер та ми је се гадиле, као сувише јефтина и проста и добра за „Париз“, нег сам хтео оригиналност истинску и озбиљну.**

Зато, знајте, а ја лажа нисам био никад, да подебљања у мојим пејзажима не долазе из студија Сезана, него да су штудирани на пластичним тањурима, неких безимених керамиста, које моја мати поседује, да моја воља за формом, бојом и монументалним распоредом, као и контуром не долази ни од Сезана, а боја и пластика од Реноара, него је стил по књизи проф. Дернера направљен, (а то је био **уџбеник** мога школовања), само тај стил он нигде не описује уједно, него сам га ја сложио, **по опису сликања уљем и сликања а фраско.** Такав је био и Сезанов касни стил, само мој је другачији. Док је код Сезана већином мали формат, па је у том формату рађено полутоновима, за то му је и контура плавкасто сива, а ја сам био већ форматом принуђен као и сваки други сликар што би био,

да мећем контуру црну, (кадгод црну и црвену, по Дернеру), јер је боја у максимуму напола у већој скици. Ценио сам много Курбеа ради његова материјална начина, али нисам се поводио за њиме. У опште нисам ни нож од Курбеа „наследио“ него сам га само опет по Дернеровој књизи усвојио, која је и ако веома несигурна, па коју сам морао сву проконтролисати (гдегод и до 90% више уља у боји него што треба!), ипак књига којој сам веома захвалан, јер, када сам је добио наново у руке, нисам морао више сам у себи да осећам **зависност** од икога. Данас радим стил који зовем сам пред собом **„како знам и умет“-стил**, који није ни академичан а ни левичарски нег онакав, како ми га мотив, моје знање и моје расположење диктира.

Са тим расчишћавањем у самом себи, дошло је и до тога, да нисам наставио мој стил из Париза у светло-сени и боји, него да сам морао да пронађем начин који ће дати најбоље ту светлост и јасноћу сремске крајине. Она делује ведро, јасно, као ни један други крај, који сам до сада видео. Ту сам морао напустити „тоновање“ па се изразити бојом и светлом. То је крај који је диктовао мој начин сликања. Зато сам морао прибећи контурама особито у сликама са телесима, да не уносим тамне плохе око телеса, да израдим са њима оно што се иначе чини са тамнијим тоном. Контуром могу јаче сунце да изразим као и јако светло. Мотиви тих слика су покупљени са разних страна шидског краја, па сложени тако како их видите на много слика, увек сличне, зато добијам деловање јединствено, у том циклусу композиција.

Тај шидски крај је најсликовитији крај и мени најлепши (после њега околина Париза). Мислим да Вам неће дојадити тај циклус „Шидијанки“ купачица, које стварно и не постоје у Шиду, (јер у потоку се купају само деца и кадгод која девојка сакривена џбуњем). Мучила ме је одавно жеља да начиним за себе самога такав циклус где се исте **фигуре понављају**, јер сам видео, да су сликари често баш тиме добијали јединство стила (Реноар, Марес), а крај тога тај плави модел, који ми је у Шиду позирао (боље него модели које сам имао у Паризу), **био је једини, који сам имао за тих 10 год.** (црнке су по цртежима, донетим из Париза).

Тај крај, његово сунце и светло учинили су, да ћете моје слике наћи опет ведрим и јасним тоновима сликане, као оне што су биле на изложби 1928 у Београду, а које су биле светло Срема однесено у париски пејсаж, а садаје све то само примењено на овај крај који је у истину такав. Надам се, да ћу наћи међу вама београђанима опет поштоваоце и љубитеље мога сликања од пре, па ако вам дајем да осетите и тамне и сочне боје Париза и северне француске, контраст ће бити убедљив да сам ја реалист, више него пре и да све чиним да Вас задовољим у највећој мери, колико моје знање и таленат допушта.

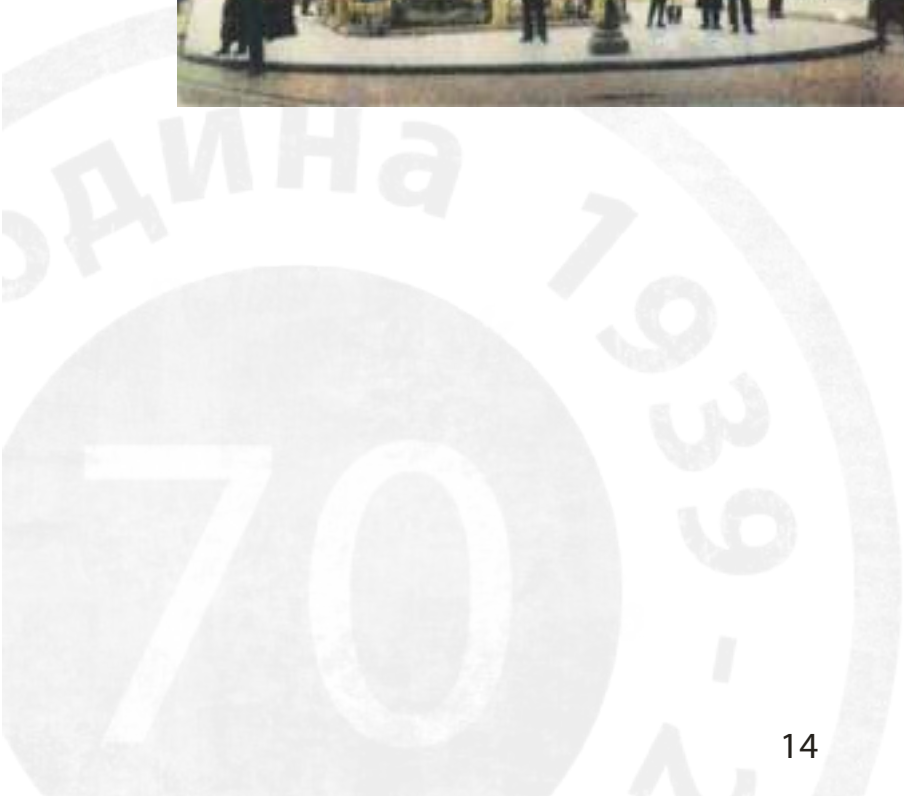
САВА ШУМАНОВИЋ.

Са отварања изложбе 1939.

1 9 3 9

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ САВЕ ШУМАНОВИЋА,
НОВИ УНИВЕРЗИТЕТ, БЕОГРАД, СЕПТЕМБАР 1939.

Извадак из чланка „Сава Шумановић“ изашлог у часопису „Дубровник“ бр.2 год1929 дозволом писца господина К. Страјнића.

Занимљиво је да неколицина од ових одличних сликара стално живи у Паризу и активно учествују у уметничком животу француске метрополе. Међу њима, Сава Шумановић заузима једно од највиднијих места. Излажући у париским Салонима, његови радови побуђују интерес француске критике. О његовим сликама не само да се похвално пише, него угледни париски часописи доносе његове репродукције. Када се спомене да у париским Салонима излаже врло велики број способних домаћих и страних сликара, пажња која се посвећује сликару наше крви постаје много значајнија.

Као и многи наши млађи и најмлађи сликари, Шумановић је сликарство најпре учио у Загребу, на Уметничкој школи. Као ђак био је необично марљив и за сразмерно кратко време стекао је сву спрему коју су му могли дати загребачки професори. Под утицајем француских и немачких часописа, он се наскоро упознао са делима великих Француза и настојао да их подражава. Највише се одушевљавао за уметност Сезана. Читајући монографије о провенецуалском мајстору и посматрајући његове репродукције у бојама, покушао је да компоује тоновима и тражи законе пиктуралне конструкције. Са колико интуиције је ушао у техничке поступке Сезановог сликарства, видело се на његовој колективној изложби коју је приредио после свршених студија на загребачкој школи. Изложба је говорила не само о његовој реткој амбицији него и о способностима да ради композиције већег формата. И ако су имале у главном још ђачки карактер, оне су биле речит доказ једног талента који поседује услове да се развије у пуној мери. Разуме се; ову пуно меру није могао дати Загреб, ни његова средина. Требало је доћи у Париз и ту радити у непосредном додиру са старим и модерним мајсторима.

Истом после светског рата, он је могао да напусти отаџбину и да путује у француску метрополу, упознао се са делима савремених Француза, брзо је увидео све недостатке своје техничке спреме и сликарске концепције. Да би се ослободио схватања које је толико импоновало загребачким аматеурима, решио се да уђе у школу Андре Лота. Како је познато, Лот, по својим теоријама, настави и методи рада, представља једнога од најигитијих проповедника конструктивног сликарства. Његова девиза; без романтичке инспирације и класичке обраде не може се правити слика. Позивајући се на композиције великих ренесансних мајстора и дела Пусена, и користећи се искуством Сезана и кубиста, он пропагише уметност кјоја би истицала архитектонску дисциплину. Веран Леонардовом начелу да се пракса мора увек оснивати на доброј теорији, он жели да у хаос модернога сликарства унесе што више реда, логике, стабилитета.

Радећи у Лотовој школи, Шумановић је толико напредовао да је наскоро могао с успехом излагати у париским Салонима. У Лотовој школи научио је технику сликања и ушао у тајне сликања тоновима и компоновања волуменима. Када је већ имао репутацију најбољег Лотовог ђака и када се је очекивало да ће се у Паризу брзо развити у сликара индивидуалних квалитета, био је принуђен да се врати у отаџбину и да ту узме једно скромно намештење... Мада је живео у неповољним материјалним приликама, он сликарство није запустио. Немајући атељеа ни потребног комфора, он је у једној обичној соби за становање неуморно правио не само мртве природе него и композиције великих димензија. На њима су се опажали благотворни утицаји парискога учитеља, али оне су истовремено наговештавале један монументални стил југословенског карактера. Благодарећи својој гвозденој енергији и непоколебљивој вољи за стварањем, он је, без обзира на тешке прилике у којима се налазио, направио знатан број композиција које су касније у Паризу хвалили признати критичари. После неколикогодишњег

мучног живота у Загребу, било му је најзад омогућено да оде у Париз.

Дошав у Париз, Шумановић није се хтео задовољити са својим досадашњим успесима. Желео је да се технички још више усаврши. Да би могао радити по моделу, он је поново посећивао Лотову школу где је вредно цртао и сликао. Поред рада у школи, он је код куће правио композиције у којима је с укусом и разумевањем примењивао теорије свога учитеља. Уза све што су се још осећали утицаји Лотових конструкција, на њима се примећивала не мала тежња за тоновима једне рафиноване музикалности. Оне су представљале сликарство које упрошћеним линијама и искристалисаним тоновима ствара свечане хармоније. И ако су ове хармоније каткада подсећале на Хенри Матиса, никако не значи да су оне биле обичне копије париског мајстора. Док колорит Матисових слика има нешто од сјаја кинеског порцулана, јапанског лака и зрелих наранџи, колорит Шумановићевих композиција био је пун титрања пролећног јутарњег сунца, мелодија пастирских фрула и мириса свежих бресака. Од ових композиција, највећи утисак произвела је велика слика Лакрдијаши. Ма да је обрађен један занимљив сиже париског предграђа, слика је без литерарног садржаја. Она делује искључиво линијама, формама и тоновима. Сликару је сиже само средство да конструише једну композицију чистим пиктуралним елементима. Са минималним нијансама у тоновима постигнути су богати контрасти ретка пластичност. По свом истанчаном колориту, јасној диспозицији волумена, сјајно конструисаној композицији и мајсторски изведеној техничкој обради, Лакрдијаши су дело у коме манифестује снажан таленат уметника наше расе.

После овог колорита пуног пречишћеног лиризма и рафинованих тонова, Шумановић је почео правити композиције сочних и звучних боја, драматске снаге и елана великих романтичара. Док је раније правио арабеске светлих тонова, сада се служи пастозног техником која има нешто Рубенсовог богатства и Делаacroовог замаха. На изложби коју је прошле јесени приредио у Београду, могла се лако приметити разлика између ова два сликарска смера. Композиције Тоалета, Жена у постељи и Радости лета представљале су углавном смер у којему превлађују сиви, сребрнасти, ружичасти, плавасти и зеленкасти тонови, тонови девојачке чистоте и свежине јутра. У каснијим композицијама, Жена у фотељи, После купања, Оријенталка осећа се како уметник све више настоји да говори пластичном формом, масама и сонарним драматским бојама. Ово настојање добило је свој најјачи израз у великој композицији Доручак у трави. С интензивним црвеним,

жутим и на наранџастим бојама наш сликар успео је створити снажну симфонију тонова у којој пејсаж и фигуре чине ретко јединство не само у погледу линија и форме, него и појединих топлих и хладних боја. Када је 1927 била изложена у париском Јесењем Салону, ова композиција наишла је на одушевљени пријем познатом критичара Жак Гена који је у часопису Л'арт Виван овако карактерисао нашега уметника: „Ми смо већ прошле године упозорили наше читаоце на ово име. То је један млади сликар сељачког порекла који је пре десет година дошао у Париз. Он је био Ђак Андре Лота. Он је задржао његов дух композиције, али се временом ослободио сваког утицаја да би постао личан. Он воли жене, али још више воли поља прекривена цвећем и дрвета позлаћена сунцем. То није буколички сликар, већ снажан човек земље. Као Фавори, на чије теме подсећа његова велика слика, Шумановић се не боји платна великих димензија. Он се приказао међу својим нагим моделима. Све пева у овој ружичастој хармонији. Трава и цвеће ничу између камења. И ови актови слободно се рађају из ове сјајне природе, као што цвеће излази из ливада. Доручак у трави је такође врло сочан. То је лепа слика, весела, обасјана сунцем, настала је без очевидног напора, и ако не без труда. Она је од оних које наговештај једног сликара“.

После композиције Доручак у трави, Шумановић је правио знатан број фигура и пејсаша из париске околине. Свој париски боравак крунисао је великом композицијом Пијана лађа у којој је дао максимум своје досадашње плодне делатности. Значајно је да је ова композиција направљена за шест ноћи, при електричној светлости. Док је Доручак у трави рађен неколико месеци, и са врло пастозном техником, Пијана лађа сликана је као у грозници и са техником која мада није пастозна,

поседује широки ритам и мајсторску бравурозност. Када је била почетком прошле године изложена у Салону Независних, критичар René Jean поздравио ју је овим речима: „Г. Сава Шумановић дао је једно дело експресивне чулности: Пијану лађу, обично барку где морнари, помешани са купачицама, са или без трикоа, крај остатка једне гозбе, сачињавају елементе једног мало компликованог поема; светлости и сене су зналачки распрострањене у ритму који једним бесом боја распростире извесну заманљиву радост, могло би се рећи: романтичку радост“.

Прошле године, Шумановић је провео неколико месеци у свом родном местуу циљу да се одмори од париског интензивног рада и да у најужем додиру са својом земљом освежи своје силе за нове напоре који су га чекали у француској метрополи. За то време он је сликао мотиве свог сремског краја. Направио је преко двадесет пејсажа и дванаест акварела у којима је величао природне лепоте околине свог родног Шида. И ако је Срем, нарочито крајеви око Шида, по својим мотивима, атмосфери, небу, бојама, врло монотон, без јачих контраста и колористичких нијанса, Шумановић је умео да открије душу тога краја и да је прикаже на строго пиктуралан начин, упорно избегавајући сваку анегдоту, питорескност и панорамске изгледе који се свиђају туристима и широкој публици. Када се узме у обзир да је Шумановић сликао сремске мотиве за време највеће летње врућине, када зеленила дрвета, ливада, шума, лугова које показују најмање нијансирања, када су неба толико светла и ведрa да се чине да су без боје, и када је сунце толико интензивно да се једва разапру облици терена, гора и предмета, треба се дивити богатству тонова и модулацији форме које је наш уметник дао у својим сремским пејсажима. То су малена-ремек дела у којима се манифестују савршена техничка спрема, осећања истанчаног колориста и таленат личне снаге.

Када бисмо хтели укратко дефинисати уметност Шумановића, морали бисмо рећи да њезино највеће значење лежи у колориту. Шумановић је рођени колорист. Он је велики оркестратор сонорних тонова који чине хармоније достојне великих мајстораи прошлости и садашњости. Благодарје свом моћном колористичком таленту, његово сликарство котира на светској бурзи, у Хотелу Друо. Треба истаћи да ни један југословенски сликар није досад пожњео у Паризу, средишту светске уметности веће успехе.

Било би криво мислити да је сликарство Шумановића имитација данашњих француских мајстора. Ма да је ван сумње да се наш сликар развијао под утицајима великих имена савременог сликарства, ипак треба признати да је он дошао до пиктуралног израза који има неоспорно лично обележје. Према томе, сликарство Шумановића је не само савремено у највишем смислу речи него и специфично лично. Ако је пре три године Флоран Фелз могао тврдити да Југославија још нема свог сликара, данас после дела као што су ДОРУЧАК У ТРАВИ и ПИЈАНА ЛАЂА, уверени смо да би се тај признати француски критичар сагласио са нама када бисмо констатовали да је наша земља у Сави Шумановићу добила свог великог сликара.

КОСТА СТРАЈНИЋ.

НАПОМЕНА:

Објављивање овог текста одобрио је Коста Страјнић у писму Сави Шумановићу од 10.7.1939.

1939

Љубровић
Штресмајерова 2
10.7.1939

Драги Т. Шуменовићу,

О Вашој изложби у Београду пришао ми је ових дана Раде Драинац и показао ми своју "Нову Брезду" у којој су ретродузирана Ваша два одлична крстена.

Не могу Вам рећи колико ми је драго да тега након десет година Љубавта испућити јавно својом вештом изложбом. Уверен сам да ће то бити један од најзначајнијих и најистакнутијих датума савременог југословенског уметничког живота.

Ма да бих највероватније желео да лично видим Вашу репрезентативну изложбу, бојим се да то нећу моћи учинити, јер ме у последње време савише музички посао, који ми онемогућује свако веће кретање, потпуно так да секо и мучко путовање...

Што се тиче мот златка у засадису, Љубровићу, веома радо пристајем да се виче по ваби потпуног за предговор Вашег изложбеног Каталога.

У случају да никако не бих могао путовати у Београд, био бих захваљан кад бисте ми послали Каталог и неколико сфотографија разова с којима сам лично највише задовољан.

Примите срдане поздраве и уверење да Вас цени и поштује

Ваш

Коста Страјнић

P.S. Моја Јованка се моментално налази у Клиничкој Бани на лечењу. Саша се враћа, поздрављујте јој Пашу и његове поздраве.

Дубровник
Штросмајерова 2
10.7.1939.

Драги г. Шумановићу,
О Вашој изложби у Београду причао ми је ових дана Раде Драинац и показао ми своју „Нову бразду“ у којој су репродуцирана Ваша два одлична цртежа.

Не могу Вам рећи колико ми је драго да ћете након десет година ћутања иступити јавно својом великом изложбом. Уверен сам да ће то бити један од најзначајнијих и најпохвалнијих датума савременог југословенског уметничког живота.

Ма да бих неизмерно желео да лично видим ову Вашу репрезентативну изложбу, бојим се да то нећу моћи учинити, пошто ме у последње време стално мучи ишијас, који ми онемогућује свако веће кретање, поготово пак далеко и мучно путовање...

Што се тиче мог чланка у часопису „Дубровник“, врло радо пристајем да се њиме по вољи послужите за предговор Вашег изложбеног каталога.

У случају да никако не бих могао путовати у Београд, био бих захвалан кад би сте ми послали каталог и неколико фотографија радова с којима сте лично највише задовољни.

Примите срдчане поздраве и уверење да Вас цени и поштује

Ваш
Коста Страјнић

P.S.

Моја Јованка се моментално налази у Нишкој Бањи на лечењу. Чим се врати, испоручићу јој Ваш љубазан поздрав.

1939

Драги г. Шумановићу

Био сам на путу те Вам нисам
одмах могао одговорити. Данас сам
био у ректорату. Секретар ми је
потврдио да је Управа Универзитета
донела решење да Вам се просторије
уступе за време које сте тражили у
другом писму мени – само је каже
крај године и претрпан је послом те
Вам писмено решење још није стигао
послати. То ће учинити ових дана
преко мене. Иначе остале
информације биле би ове:

Приватни не купују скоро ништа овде,
сем мањих слика и акварела. Једино
то чине министарства, скупштина, двор,
општина и остали званични – али их
човек мора много да их лично посећује,
моли и да има протекције.

„Цвијета Зузорић“ штампа по 100
ком. плаката величине 60x80 cm
на сваки се лепи по 1 д. марка.

Позивнице шаљу око 500 комада.
Они имају књигу са адресама за то.
Каталога (мањих – по 2 д. ком)
штампају до 500 ком. а ако су скупи онда
до 300 комада. Ето то су информације.

Желим Вам сву срећу Ваш
А. Дероко

Драги г. Шумановићу

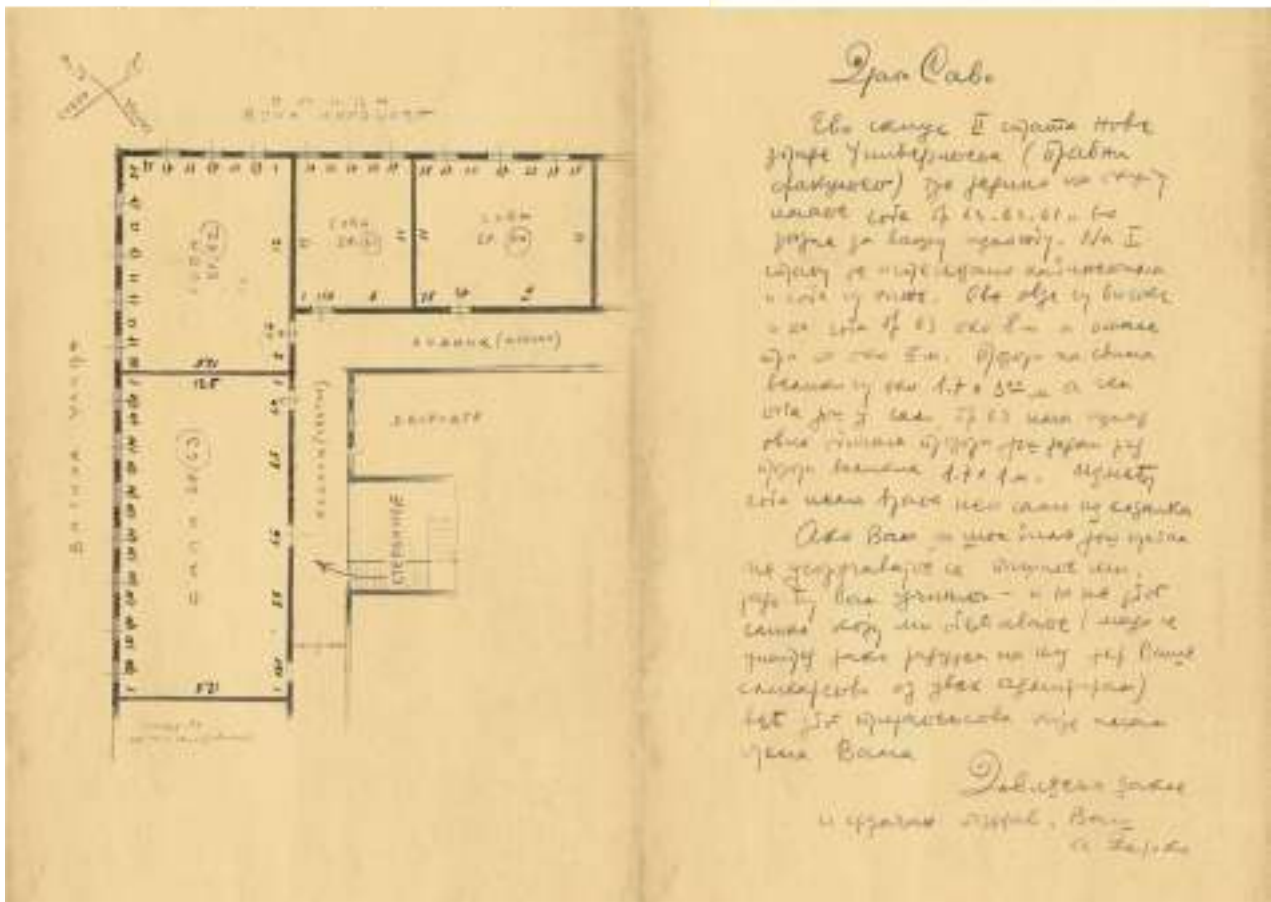
Био сам на путу те Вам нисам одмах могао одговорити. Данас сам био у ректорату. Секретар ми је потврдио да је Управа Универзитета донела решење да Вам се просторије уступе за време које сте тражили у другом писму мени – само је каже крај године и претрпан је послом те Вам писмено решење још није стигао послати. То ће учинити ових дана преко мене. Иначе остале информације биле би ове:

Приватни не купују скоро ништа овде, сем мањих слика и акварела. Једино то чине министарства, скупштина, двор, општина и остали званични – али их човек мора много да их лично посећује, моли и да има протекције

„Цвијета Зузорић“ штампа по 100 ком. плаката величине 60x80 cm на сваки се лепи по 1 д. марка.

Позивнице шаљу око 500 комада. Они имају књигу са адресама за то. Каталога (мањих – по 2 д. ком) штампају до 500 ком. а ако су скупи онда до 300 комада.

Ето то су информације.
Желим Вам сву срећу Ваш
А. Дероко

Драги Саво,

Ево скице II спрата Нове зграде Универзитета (правни факултет) где једино на окупу имате собе бр 63, 62, 61 и 60 згодне за вашу изложбу. На I спрату је испресецано кабинетима и собе су ниже. Ове овде су високе и то соба бр. 63 око 8 м а остале три по око 5 м. Прозори на свима велики су око 1,7 x 3 м а сем тога још у сали бр. 63 има изнад ових обичних прозора још један ред прозора великих 1,7 x 1 м. Између соба нема врата него само из ходника.

Ако Вам за шта било још треба не устручавајте се пишите ми, радо ћу Вам учинити – и то не због слике коју ми обећавате (мада се унапред јако радујем на њу јер Ваше сликарство од увек адмираирам) већ због пријатељства које имам према Вама

Довиђења дакле
и срдчан поздрав, Ваш А. Дероко

1939

Београд, 30. X 1939.

Драги Саво,

Ваше толико љубавно писмо
васна ме је оорадовало — и стога
хоту пре свега да Вам се изви-
ним што Вам, због разних својих
послова, одговарах тек сада.

Ви ме просите да објасним, прила-
жно толику важност и вредност
моје заузимачу у индустријалној
излози. То је стварно било нај-
мање што сам могао и морао
да учиним као Ваш савесни и

савесни човек и човек који, исто
и као и ја — пре свега! — кара своје
нам ускоро направити овећ мало
у Београд. То би нам било свима
велико здравствено — а и за Вас
важна једна згодна мања прак-
са и интересовања. — Сигурно — којој
сам већ прерао моју резимеу о
Вашој излози — изабави вас
тек сада, око поновне новинара.
Пацијент! — Иначе, овде, нисам
нарочито нових. — Турније здраве
и вредне! — Тоглиби, Вашој Мајзи,
молим Вас да посредуете моје и-
скрено поштовање и руковођење.

Ваш најсрднији поздрављач и
Ваш савесни пријатељ
Др. Милошковић

орани пријатељ и без обзира на
то већ просио као савесни кри-
стићар коме озбиљно лежи на цу
развој наше уметности. Ја сам, из
ова два разлога, срећан што је
Ваша изложба тако сјајно
успела и што око тога имам
важна и ја — како Ви то љубавно
сведоче — толико заслуге! Све
што имам и оне Ваше личне
слике које ми пружају стално
здравствено.

Акој Вам експериментално сапо-
рађивањем јерке Ваше слике врло
је интересантан — али је он, као
што сам ^{се} још уверио и сами, био

измешан: јер Ви сте на правном
путу; ја сам у то био увек, и већ
од почетка, највише довољан. Окој
Вашој рођа калорит је добар, ори-
тан и тачан. Ваша уметничка
скрупулозност, са којом сте хте-
ли то и створити експериментално
да испитате, служи Вам доста-
но само на част. И то искуство
Вам је без сваке сумње послужило
као новни пошлук за рад. Нарав-
но да сте вредни? Како је било
са Бердом и осталим пошлукима
пошловима? — Шта радите сада?
Ваше пријатељи, Трајко, Вуковић
и остали, стојећу Вас често са

Београд, 30. X 1939.

Драги Саво,

Ваше толико љубазно писмо веома ме је обрадовало и стога хоћу пре свега да Вам се извиним што Вам, због разних својих послова, одговарам тек сад.

Ви ме просто збуњујете, придајући толику важности и вредности моме заузимању у интересу Ваше изложбе. То је стварно било најмање што сам могао и морао да учиним као Ваш стари и одани пријатељ а и без обзира на то већ просто као савестан критичар коме озбиљно лежи на срцу развој наше уметности. Ја сам, из оба та разлога, срећан што је Ваша изложба тако сјајно успела и што око тога имам ваљда и ја – како Ви то љубазно тврдите – помало заслуге! Сем тога имам и оне Ваше дивне слике које ми пружају сталног задовољства.

Онај Ваш експеримент са прерађивањем једне Ваше слике врло је интересантан – али је он, као што сте се лепо уверили и сами, био излишан: јер Ви сте на правом путу; ја сам у то био увек, и већ од почетка, најдубље убеђен. Онај Ваш роза колорит је добар, одличан и тачан. Ваша уметничка скрупулозност, са којом сте хтели то и строго експериментално да испитате, служи Вам уосталом само на част. И то искуство Вам је без сваке сумње послужило као нови потстрек за рад. Надам се да сте вредни? Како је ишло са бербом и осталим пољским пословима? – Шта радите сада? – Ваши пријатељи, Трајко, Вернејови и остали, спомињу Вас често симпатијом и волели би, исто и као и ја – пре свега! – када бисте нам ускоро навратили опет мало у Београд. То би нам било свима велико задовољство – а и за Вас ваљда једна згодна мала промена и интермецо. – „Смена“ – којој сам већ предао моју рецензију о Вашој изложби – изаћи ће ваљда тек сада, око половине новембра. Patience! – Иначе, овде, ничег нарочито новог. – Будите здрави и вредни! – Госпођи, Вашој Мајци, молим Вас да посредујете моје искрено поштовање и рукољуб.

Вас најсрдачније поздравља и воли Ваш стари пријатељ

Тодор Манојловић

1939

Примио сам акonto изношења клупа подиума и осталих ствари потребни да се изнесу, за изложбу, и то осам слушаоница у првом и другом спрату новог Универзитета, хиљаду динара, исту своту од хиљаду динара добити ћу и за спремање клупа и осталог по завршеној изложби.
У Београду 9./VIII. 1939. Примјо
Милутин Станић
Далаћин

Примио сам акonto изношења клупа подиума и осталих ствари потребни да се изнесу, за изложбу, и то осам слушаоница у првом и другом спрату новог Универзитета, хиљаду динара, исту своту од хиљаду динара добити ћу и за спремање клупа и осталог по завршеној изложби.
У Београду 9./VIII. 1939.

Примјо
Милутин Станић
Далаћин

Данас 24 августа, примио сам 1000 (хиљаду) дин, као другу половину своте, која је била утаначена између мене и Сава Шумановића као награда за изношење и по свршеној изложби 22. септембра уношење, клупа подиума и осталог школског инвентара. Прву хиљаду динара примио сам 9. августа 1939., а другу данас 24 августа 1939., што чини 2.000 (две хиљаде) динара, па овим потврђујем да ми Сава Шумановић недугује више ништа од уговорене своте.
У Београду 24. VIII. 1939. Примјо
Милутин Станић
Далаћин

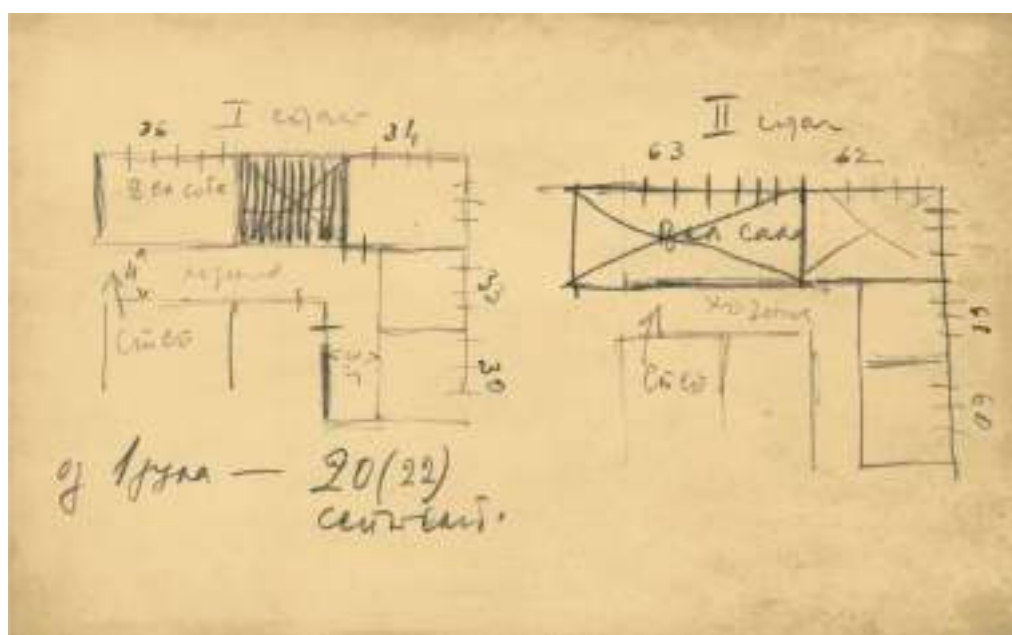
Данас 24. августа, примио сам 1000 (хиљаду) дин, као другу половину своте, која је била утаначена између мене и Сава Шумановића као награда за изношење и по свршеној изложби 22. септембра уношење, клупа подиума и осталог школског инвентара. Прву хиљаду динара примио сам 9. августа 1939., а другу данас 24. августа 1939., што чини 2.000 (две хиљаде) динара, па овим потврђујем да ми Сава Шумановић недугује више ништа од уговорене своте.
У Београду 24.VIII. 1939.

Примјо
Милутин Станић
Домаћић

2009

Пропусница која се издаје на улазу у ректорат
на чијој је полеђини скица два спрата, погодна за изложбу

1939

Оригинални списак трошкова које је Сава Шумановић евидентирао поводом изложбе 1939.

<u>Трошкови изложбе</u>		
Модел у линији		6 00.
Лакеро уље	357 x 8 =	1.071
Боје из Београда	21 1/2	21.428
Платина		7.152
Муде (900 комада)		972
Кајперане		6629
Осложне раче		3.760
Сандуци за транспорт		3.317
Плоха за рибаре		450
Машина за рибаре		300
Рад на креативности 8 дана		
Платина до 150 дана седења		
а са објектом дана седења 600 x 8		4.800
Рад на 8 дана 3 x 120 дана = 360		2.880
Кроз 8 дана 160 x 8		
Шумановић платина за изложбу ме металне		750
платина на 8 дана		
Рад на седењу платина		600
и шарофресе		
Робертсоне урам.		40
Шумановић урам.		466
Експерти за платину (на 40 и 32) на 8 дана		256
8 x 32		400
Варавке машине за рибаре		56871

Трелос	55.851-
16. III 1939 јану за саопште	155-
и рату	10-
За паковање	100-
Ковек за паковање	75-
Транспорти за Ђеограф	1469-
Разни трошкови	60.-
Штампа	1512-
Транспорти до универзитета	500.-
Сала (разговори Риза и одржање) - - - -	3.500-
Транспорти направи железнице	1.288
Штедилница	400
Људи за рад око извођења, Раса и отплате	1.000
Многоструки и отплате у Ђеографу Риза и отплате и отплате - - - -	3.500
	69.420

[illegible]

4. Winnipeg - Canada - North America
 5. Winnipeg - Canada - North America
 6. Winnipeg - Canada - North America
 7. Winnipeg - Canada - North America
 8. Winnipeg - Canada - North America
 9. Winnipeg - Canada - North America
 10. Winnipeg - Canada - North America

Cuba Thymus

01521

May 7, 1939

Equisetum multifidum Russakowsky.

[illegible][illegible]

Les renseignements que l'inspecteur a pu se procurer sur les personnes qui ont été en contact avec le suspect sont les suivants :

Dake ja je pjevačica koja pjeva
 "Miroslav", ja sam čula poklon
 a ba mi se i ne sa sobom koji ako mi
 sam za sv. ymova, čine se se čine,
 za ba pjevačica kako ako odigrao,
 mi pjevačica čine, ba pjevačica
 mi pjevačica za sv. mi pjevačica
 čine ja se mi za sv. pjevačica, mi pjevačica
 pjevačica mi pjevačica, za se pjevačica
 pjevačica pjevačica pjevačica a u pjevačica
 pjevačica za mi pjevačica pjevačica za
 pjevačica pjevačica.

Здравствуй! Вам уже пора на работу.
Розы еще не посажены в грунт.
Приветик от нас изумительных за вас людей

11422

[illegible]

Шид 9. XII 1939.

Врло поштована госпођице Миловановић,

примио сам Ваше писмо па Вам одговарам одмах да можете поступити како сте ми писали да сте одлучили. Само Вас молим да тај дар дадете том господину у своје име, а од мене да примите слику као поклон. Ја сам и тако на последњој мојој изложби поклатио око 30 мојих слика, па могу и Вама да поклатим тај свој рад, тим пре, што сам Вашем господину оцу, када ме је дошао да пита за ту слику, рекао да је желим Вама да поклатим, а он је то у име Ваше одлучно одбио и тражио да начиним цену за тај рад.

После изложбе ја сам слику био послао у уметничко одељење да Вас она тамо дочека али слуга није хтео да прими ништа јер да сте Ви на отсуству. Тако је слика доспела до госпође Кристе Ђорђевић, да стоји док је Ви не потражите. Само што сам ја заборавио Вашу адресу па нисам послао писмену обавест да се слика налази код госпође Ђорђевић. Накнадно сам замолио да Вас се обавести да се та слика налази Вама на располагању.

Дакле још једном поштована госпођице Миловановић, ја Вама слику поклањам а Ви шта ће те са новцем који сте наменили за њу, учинити, мене се не тиче, па Ви радите како сте одлучили, или промените намеру, па задржите тај новац за себе, то није моја ствар, само ја не могу да будем донатор ни једном сликару из принципа „да не помажем конкурента“ велим из шале а у истину нећу да ми буде нико захвалан за такве заслуге.

Захваљујем Вам још једном на услузи коју сте ми исказали и учинили приликом моје изложбе да сам могао да ослободим улазнице од такса, што је студентима начинило приличну своту више на улазницама. На жалост више се нећу мислим имати права да се обраћам на Ваше одељење, јер су наша три српска срца где смо ми у релативној (и то великој) већини отргнули Срему и припојили бановини чије име од мржње нећу ни да споменем па сад видим да су компетенцију умет. одељења пренели на тај одурни Загреб, за уметничка питања оних, који припадају под тварош.

Уосталом од државе нисам тражио никада ништа а валда нећу морати ни надаље, а ако будем долазио у Београд излагаћу као и до сад као приватно лице, па се нећу морати обраћати уметничком одељењу, а оно што се у Загребу оснива ономе се неће тицати ни толико колико ово у Београду што је. Трудићу се, да останем независан колико могу. Шта се може десити једног дана, да таква каква креатура која дође на управу тога дела државе, коме припадам по најгорој и најсрамнијој политичкој сили, забрани уметницима са те територије да излажу у Београду и међу Србима уопште, из каквих њихових разлога које сам ја, у 11 година живота у Загребу видео, да налазе врло брзо и вешто, и онда када нису на власти, па их проведу тако, да такве који се усуде рецимо да изложе тамо где њима није повољно, или да насликају оно што им иде у очи (слике Отона Ивековића са српским хисторичким садржајем) бојкотују до границе која није људска.

Опростите госпођице да сам мало отегао у писму изван посла за који сте ми писали па Вам захваљујем да сте били љубазни пртема мени и изабрали моју слику за коју Вас молим да је примите надар уз моје дубоко поштовање.

Сава Шумановић

1 9 3 9

Товарни лист 18.08.1939. Шид-Београд, слике уметничке, 21 сандук

Рачун за штампу
1000 каталога

Рачун за штампу 800 дописница
које су кориштене као позивнице
и 120 плаката

2009

ТОВАРНИ ЛИСТ
TOVARNI LIST TOVORN LIST

Датум: 22.09.1939
Место: Београд-Шид

Потпис: Књ. Љубице 6

Грading - 22.09.1939

Књ. Љубице 6

Товарни лист 22.09.1939. Београд-Шид
Уз потпис уметник је написао Књ. Љубице 6, вероватно адреса на којој је изнајмио стан
за време трајања изложбе

Дан, 16 IX 1939.

Сава Шумановић
(Поводом његове изложбе у Београду)
Душан Жарков

Изложба Саве Шумановића 1928 године у Београду била је уметнички догађај, а о њему се тада писало као су биле распродате.

А затим, као што то обично бива после буре, настала је тишина. О Сави Шумановићу се више ништа није говорило, ништа чуло. Тек само најближи знали су понешто о животу тога нашег младог сликара.

Живот Саве Шумановића је као прича. Син шумара из сремских шума, атлетска тела, црне косе и очију, четрнаестогодишњи ученик Земунске гимназије приватно студира импресионисте, ради највише по Сезану и Ван Гогу. Друг Славка Воркапића, данас познатог филмског режисера у Америци, заједно с њим савлађује технику оловком, испољавајући још тада своју истрајност и таленат.

За време рата је ђак у Загребу код професора Црнчића: са својом мајсторском техником младих црта по узорима Микел-Анђела и Дирера, слика по Рубенсу и Рембранту, а за своје задовољство код куће ради по Манеу, Сезану и Монеу, тим тако моћним чудотворцима француским.

Године 1920 одлази у Париз и ђакује код познатог Андре Лота, чија је девиза била: „Без романтичке инспирације и класичне обраде не може се правити слика. Позивајући се на композиције великих мајстора Ренесанса и дела Пусена, и користећи се искуством Сезана и кубиста, он пропације уметност која би истицала архитектонску дисциплину. Веран Леонардовом начелу да се пракса мора увек оснивати на доброј теорији, он жели да у хаос модерног сликарства унесе што више реда, логике, стабилитета.“

И син сремских шума постиже име најбољег Лотовог ученика, али баш тада, мора у отаџбину.

Од 1922 до 1925 живи у Загребу, ради дању и ноћу, у тешким приликама. У то време се већ опажа на његовим платнима „монументакни стил југословенског карактера“, како је тада писао наш познати критичар Коста Страјнић.

Затим, с јесени 1925, опет је у Паризу. Диви се Матису и ради поново код Лота. Гледа, запажа, продубљује. „Колорит његових композиција из тих дана пун је титрања пролећног јутарњег сунца, мелодија пастирских фрула и мириса свежих бресака“.

А онда – нерви, грозница, и болест. И повратак дому.

Али и болестан, Сава Шумановић је радио. Без предаха. И приредио је онда своју изложбу у Београду, 1928. О њему се говорило, писало, а слике су биле распродане.

Обезбеђен материјално, одлази и по трећи пут, можда последњи, у метрополи уметности, у Париз. Иако увек болестан, ради без престанка, креће се у друштву најбољих арбитера уметности. Његове слике котирају на светској берзи за уметнике у Хотелу Друо.

Међутим, поред свих успеха, борба за свакидашњицу је неминовна, а његов умор све већи, тако да га болест сасвим обхрва 1930, и он се опрашта с Паризом, где му је протекао добар део младости, и враћа се кући.

У свом завичају, у Срему, проводи тешке дане. Привредна криза захватила је и тај крај. Син нека а бога од оца, који је нештемице давао све за напредак свога сина, а који је за време рата био талац и материјално скоро све изгубио, почео се саживљавати с домаћом средином. Радио је слике из што јефтинијег материјала, како би што више помогао својима. Морао је сам правити боје, служити се црвеним ланеним уљем, препарирати рђава платна. Такав рад и таквим средствима доводи до тровања, до тешке болести, која га је мучила пет година. Али све то није сметало Сави Шумановићу да ради. И ту се баш види његова снага: његове слике, настале у тако тешким приликама, нису суморне, напротив, из њих избија ведрина једног снажног човека земље. И он ту, код куће, дефинитивно налази себе, своје гледиште на сликарство, свој стил стечен трудом и

муком, „стил како знам и умам“, који није ни академичарски, ни левичарски, него онакав, „како ми га мотив, моје знање и моје расположење диктира“, како га он сам назива.

А онда долазе и лепши дани, с новим, добрим материјалом, и он се баца свим својим снагама на рад, с којим, ево сада, излази пред нас. После пуних 11 година, за које се време искристалисало као наш човек, истински наш.

Преко 200 платна блистају на зидовима Новог универзитета. Читаво богатство. Циклуси као у народним песмама, да, оно што је био Бранко Радичевић у поезији то је Сава Шумановић у сликарству Српства.

Дођите и видећете сва годишња доба; проћи ће крај вас сеоске водоноше; берба и повратак уз звуке хармонике; одмор на путу; вечерњи облаци; купачице у потоку; трешње, руже, расцветали багреми; Циганке, жена ту и тамо, плаве Русинке са својим хаљинама нежних боја и топлим очима; мртве природе; најзад, широки сокаци, кроз које је толико пута пролазио Сава Шумановић, идући у лов на лепе пејсаже, а које сада као најљубазнији домаћин износи пред своје пријатеље.

Па ако на изложби седнете на столицу у средини сале и погледате унаоколо, около вас ће блистати сунце, лахориће пријатни ветрић с фрушкогорских страна, ваше очи ће се одмарати по зеленој трави, лежаћете у дивноме хладу, ту и тамо девојке ће играти; њихови врисци далеко одјекивати.

И Сава Шумановић ће вам изгледати тада као распевани „Пастир Костја“. Е, хајде, не запевајте и ви, када Костја пева! Покушајте, молим вас. Па нека вам је срце пуно туге као девојке чији драги на граници копа ровове.

Та ведрина Саве Шумановића је уједно и његова величина. А ако сте и поред свега тога хладни и суморни, ако вас живот слама, и сече парче по парче меса, ено и за вас утехе, „Ноћ крај Монпарнашког гробља“ – човек и жена, загрљени, а само мало даље крстови, ћуте.

Дакле, пожурите у Београд! Не гледајте што су дани тмурни. Будите ведри као Сава Шумановић. Знајте, ма шта буде, „наше племе изгинути неће“, наши дворови пусти остат неће, остануће птићи ждраловићи“, а њима се мора оставити знак нашег постојања и наше снаге. Сликара је стално тамо. Разговарајте с њим; он ће вам радо причати колико његова „Руменка“ у Шиду даје литара млека као и о било којем сликару Париза, и о Паризу, о коме он више и не сања. Иде јесен, која њему треба да донесе жетву за једанаестогодишњу сетву, а од вас свију зависи каква ће та жетва бити. Јер ако омане, а зима дође, ко зна да ли ће Сава Шумановић моћи бити ведар, и да ли ће смети изаћи пред „Руменку“ која ће преко зиме требати много и мекиња, и кукурузовине, па онда како да изађе пред своју мајку, која је за свога сина све жртвовала, како да је убеди да сви напори нису били узалудни.

Може да буде тешко, брло тешко. Сава Шумановић зна само за своје слике, у које је све своје уложио, за своју малу економију, за остарелу мајку, за велике човечје идеале.

И за вас, Срби-Војвођани, у које још верује.

Јер Сава Шумановић, у смислу оне предратне, да Србин бити, значи бити Човек, заиста је то у пуном смислу те речи, а његово сликарство је плодно здраво и честито.

Па нека нам дозволи онај други сликар-песник да вас поздравимо с његовим мало имењеним стихом:

„Војводино стара не било те стид“

Душан Жарков

Календарна вѣдѣна на бѣло-

За успех на 9. Високог нивоу квалитета ЕВБ гаранте и ко још има у дефанзу јед великог Швајцарског бизниса, Појане брод и Доручак на грее, ко има мисли и дефанзу амбасаде консулације болане јед мислима великог мислима — ова квалитета брестеда јед мислима дефанду јед мисли.

[illegible]

ица сүтүн: та ан да калың
сүтүккө абайлап кыткан
пояа ж калың сүтүккө
сүт.

После завршетка студија у Паризу, где се укључио у уметничку академију свога мајстора и где је асистирао академикима технику сликарства, Шлуменбергер се вратио у своју земљу, у Срем, да наставља са сликарством, али и са својим занатом, отварајући Терићеву сликарску радњу и преносећи на њу своје знање.

Назбома Латин уненим, Шы
машаа: 36, мнѣтум, талѣ
машаа кы мнѣтум, а талѣ
машаа кы мнѣтум, а талѣ
машаа кы мнѣтум, а талѣ
машаа кы мнѣтум, а талѣ

Поздрављајући њихову заједницу, каже да на крају намерава да посетује њихову комјунитарију „Гилек“, поред „Мана у фотали“, „Мана са југословен“, „Мана крај реке“, „Поздрављајући њихову“, „Земља“ итд.

100⁰ STD, kao i Dječije stanje na ovom šmakinjama, pronašao je kod majke, da nije sam umetio, nego da su ljudi mučali majku, koji nije je krivio.

Следећи на једном дана, него
за мислије свога пута, он се
универзитетна класа да предаје,
задржавајући све своје студи-
јенте, јер, као и на свим
доследним предметима, он је
своје ученика, и до данас
је још болније задржао са свим
класама, и свакога од њих
лично. Њега још једном класи и
у свим администрацијама, и
у свим, и у свим, и у свим.

— Nama se misli samo da
napisati što je Palestina — kao da
napisavši to ne znači ništa. Znači
mnogo. Osim toga, kada je dosta
i ova. Glavna je da mi ljudi
ne odobravaju, da im
da nam nije i da glasimo.

Знаете, думаме сериозно за
едно решение, вие знаете. Са
ли Шумовалиа.

Платежа ће бити отворена до 31. септембра и тада, према датој платној, је ипак, постојеће фонду порезованог студента Социјалистичког универзитета. Поред тога, с. Шумаровић је студентски запосло и једну малу плату, која пратицама платној сећава.

11. C

7. Illustration of a good design for a

ВРЕМЕ Недеља 3 септембар 1939

Данас се отвара изложба слика Саве Шумановића

После дуге паузе од неколико година, у пет дворана новог универзитета данас ће бити отворена изложба слика Саве Шумановића, једног од наших најбољих и несумњиво најпознатијих сликара.

За сваког ко је посетио његову изложбу 1928. године и ко још има у сећању два велика Шумановићева платна, Пијани брод и Доручак на трави, ко има макар и најблеђу импресију колоратурног богатства његових великих композиција – ова изложба претставља уметнички догађај првога реда.

У пет дворана новог универзитета...

За све ово време док није излагао, Сава Шумановић је проживљавао тешку душевну кризу, гигантску борбу човека са самим собом. Али није био неактиван. Шумановић никада није престао да слика, јер је сликарство било његов унутрашњи императив. Кроз сликарство он је непрестано манифестовао жилаву вољу да себе одржи на окупу, да савлада болесну осетљивост нерава и егзалтираност; он се сликајући борио против оболелог организма и можда само захваљујући сликарству успео да оздрави и да се сада, на највећу радост својих пријатеља и поштовалаца, најзад појави са колективном изложбом.

У пет дворана новог универзитета од данас ће љубитељи сликарске уметности моћи да се диве монументалним Шумановићевим композицијама, изванредним актима и топлим сремским пејзажима, почев од оних обасјаних раним јутарњим сунцем, па све до меким сумраком обавијених житних поља и лаганих шумских превоја.

...изложено је 401 платно

После вишегодишњих студија у Паризу, где се упознао са уметношћу највећих светских мајстора и где је апроприрао најсавршенију технику сликања, Шумановић се вратио у своју земљу, у Срем, да извежбаним, донекле блазираним оком, открије топао сремски пејзаж и пренесе га на платно.

Најбољи Лотов ученик, Шумановић је, међутим, такође знао сву вредност и привлачност акта и зато га, поред пејзажа, за све време преокупира човечје тело.

Посетиоци његове изложбе наћи ће ни мање ни више но десет великих композиција „голих“, поред „Жене у фотељи“, „Жене са јастучићем“, „Жене крај крпача“, „Виолетних јастука“, „Зеленог јастука“ итд., као и десетак слика из доба академског, фовистичког манира, за које сам уметник вели да су плод мучног живота, кроз који је прошао.

Сликара ће једног дана, много мирније овог пута, све те фовистичке слике да преради, задржавајући све бојне елементе. Дотле, оне ће бити докуменат претеране сензибилности уметника, из доба његове болести. Заједно са тим сликама, изложба обухвата равно 401 уљано платно и то: велике композиције, актове, пејзаже, мртве природе и портрете.

– Било би много више да нисам био болестан – као извињавајући се каже нам уметник. Овако, за сада је доста и ово. Главно је да ме људи не забораве потпуно, да знају да сам жив и да сликам.

Заиста, сувише скромно за једног сликара, квалитета Саве Шумановића.

Изложба ће бити отворена до 22 овог месеца и сав, бруто приход намењен је потпорном фонду сиромашних студената Београдског универзитета. Поред тога, г. Шумановић је студентима уступио и једну велику слику, која претставља сремски пејзаж.

В.С.

НАПОМЕНА:

на основу записа Саве Шумановића на каталогу који се чува у породици уметникових наследника претпоставља се да иницијали В.С. значе Вера Стефановић

Изгледа да је Сава Шумановић у свом родном пејзажу равнога Срема нашао свој уметнички и душевни мир. Тиха радост живота која се као понова родила у интимном додиру са земљом створила је ове слике, често ретких сликарских лепота и дубоког доживљавања. У већини случајева лишене артифицијелности одају искрено приступање природи и поштен сликарски став.

Богато колористичко везиво, различитост уметничког доживљаја и сликарских поступака доказје да га сваки поједини мотив сам собом инспирише.

Док своје пролећне расцветане визије у снажном алегру светлих боја слика минуциозношћу неких импресионистичких класика, слике тамних хоризоната, сивих зимских пејзажа слика у дубоком молу жироким пастелним потезима четкице.

Из свих његових слика предела разних годишњих доба избија неодољива потреба да природу прикаже онако како је види, не само кроз призму свог помало романтичког расположења него да је прикаже онако како се она приказује осетљивом и навикнутом сликарском оку. У тежњи да верно наслика природу у њеним најразличитијим видовима не преза да поред бизарних мотива, да и оне који су у погрешно схваћеном естетизму, нарочито млађих, готово сасвим напуштени. Тако је Сава Шумановић један од ретких савремених сликара који слика сунце, док је оно по неком неразумљивом предубеђењу са већине платана наших млађих сликара ишчезнуло. То сунце на његовим пејзажима осећа се у устрепталој атмосфери, где су сви предмети преливени таласима топлих сунчевих зрака. Он то не чини на начин да слепо копира природу, нити да редуцира оно што би сметало његовој унапред замишљеној концепцији, него да све што је у природи оног момента затекао сликарски да и продухови откривајући сликарске лепоте и онде где их други не би ни наслутио. За Шумановића као ни за све праве уметнике и велике сликаре нема у природи ништа што не би било вредно сликарске пажње.

Нигде, у нашем савременом сликарству, као код Саве Шумановића не очитује се тежња уметничке душе да се врати природи са побожношћу и детињском љубављу. Но то није само пасивна жеља да се побегне од парадокса и апсурда садашњице него у овом случају потреба да се ослободи од тешких уметничких, нашем бићу често туђих стега, и да нађе сопствени стваралачки пут.

У поређењу пејзажа и слика које је Шумановић са много успеха и признања радио у Паризу и ових слика које је насликао у Шиду види се јасно то настојање.

Док су слике рађене у Паризу, и поред јаког колористичког темперамента, плод интелигентног улажења у суштину савременог сликарства и савладавања проблема, пејзажи из Срема су, поред уметничке савесности и ерудитивности, резултат интензивног доживљавања присних предела роднога краја.

*

У целокупном сликарском делу Саве Шумановића осећа се извесна борба интелектуалистичких преокупација са снажним чисто сликарским инстинктом. Он у своје сликарско остваривање уноси много свесног уметничког хтења које с манифестује у разним периодима његових уметничког развоја, од времена утицаја Сезана, Лотовог конструктивизма па све до данашњих великих фигуралних композиција које видимо на овој изложби. Та компонента његовог стварања била је видљива нарочито у сликама које је радио под утицајем Лотовог конструктивизма. Али већ тада се осећало како његов сликарски темперамент пробија нешто круте оквире формуле.

Велика слика „Пијана лађа“ коју смо пре десет година видели у Београду на изложби значила је праву ерупцију вога великога сликарског темперамента. И на овој изложби слике би могле поделити обзиром на већ поменути дуализам у Шумановићевом стварању на дела чисте колористичке егзалтације као што су готово сви предели на овој изложби и на слике свесног компоновања по извесним принципима и формулама, у које спадају велике фоигуралне композиције.

Те композиције нагих жена понекад снажног ритмичког дејства, махом у адаптивном

шидском пејзажу имају донекле примењен карактер, јер су замишљене као велико зидно сликарство.

Због упрошћености колорита и форме где је и једно и друго сведено готово на основне елементе те композиције делују декоративно.

Да би постигао утисак сунчевог осветљења он се служи са свега две основне боје: у сенци црвеном а у светлости белом. Сва нијансирања на телима тих фигура проведена су тим двама основним бојама. Колорит осталих делова композиције проведен је финим осећањем хармоније у складу са фигурама. Оивичавањем танком контуром настоји, да на дистанци која је потребна за слике тога формата постигне реалистичко дејство.

У одличним мртвим природама којих има свега неколико у овој изложби дао је успелу синтезу оба поменута елемента свог стварања. Оне су конструктивношћу, сјајном материјализацијом и профињеним колоритом одлични примери савременог сликарског схватања.

Сликарски рад Саве Шумановића, који је претстављен на овој изложби, сувише је обима да би се могао појединачно оценити. Сматрамо да би једна селекција ових дела у бољем осветљењу дала упечатљивију и јаснију слику огромних напора овог великог талента и једног од наших најзначајнијих ликовних уметника.

П. Крижанић

Са отварања изложбе 1939.

Нова бразда 1939, I, 1,30 Драинац Раде

Izložba Save Šumanovića

Deset godina, daleko od ljudi, od reklame i u tišini slika Sava Šumanović, najveći naš slikar, a nećemo preterati ako ga uporedimo i sa najvišim savremenim pariskim slikarima.

Nedavno je Sava Šumanović boravio u Beogradu nekoliko dana i raspitivao se za salu u kojoj bi, eventualno na jesen, izložio sve što je za poslednjih deset godina radio. Po njegovom pričanju, on već ima oko 500 gotovih platana, potreta, pejzaža i kompozicija. Među njima se nalaze i platna velikih dimenzija, koja se retko videju kod naših slikara.

„Nova brazda“ je radosna što prva objavljuje dva crteža Save Šumanovića, iz kojih se jasno može videti talenat ovog snažnog slikara, za deset poslednjih godina produbljeniji i potkrepljen bogatijim umetničkim iskustvom.

Sava Šumanović: Žene na kupanju (skica za kompoziciju).

Sava Šumanović: Beračica (radeno klatom)

ПОЛИТИКА четвртак 31 августа 1939

ПРЕД НЕДЕЉНУ ИЗЛОЖБУ НА НОВОМ УНИВЕРЗИТЕТУ

ПОСЛЕ ДЕСЕТ ГОДИНА УСАМЉЕНОГ ЖИВОТА
У ШИДУ, СЛИКАР САВА ШУМАНОВИЋ
ДОНОСИ У БЕОГРАД ЧЕТИРИ СТОТИНЕ
ДЕСЕТ СВОЈИХ СЛИКА

На уметничким изложбама последњих десет година у престоници, изложбама заједничким и самосталним, једно познато уметничко име изостајало је. Протичале су пролећне и јесење изложбе и изложбе разних уметничких група, а на параванима изложбених дворана, у каталозима тих изложба, није било платна Саве Шумановића, није било имена Саве Шумановића.

Дали је Сава Шумановић престао да ради, престао да слика?

На ово питање сви они који су знали његов таленат и његов рад нису могли себи да одговоре.

Тај одговор, међутим, они ће добити кроз који дан. У недељу 3. септембра, на Новом универзитету, на Краљевом тргу, биће отворена колективна изложба Саве Шумановића. Изложба ће захватити седам дворана, на изложби ће бити изложено четири стотине и десет слика.

Јер за све ове године Сава Шумановић је сликао. У Шиду, у своме сремском питомом и богатом пејзажу, он је скоро без престанка радио.

Овај свој рад он износи на ову своју београдску изложбу, која ће тако, по броју слика, бити једна од највећих самосталних изложба које су икад у престоници приређене.

У ове дане, на Новом универзитету, пустом и празном јер школска година још није почела, било је живости. Десетак дана овде су се доносила и постављала уметничка платна, често веома великих размера као што су 2,50 метара са 1,90 метара. Све ове послове око аранжирања и постављања слика извршио је сам Сава Шумановић.

На том раду, у том припремању његове изложбе, прве после пуних једанаест година у Београду, затекли смо Саву Шумановића. И разговарали. Говорили о његовом раду пре ове дуге паузе непојављивања пред публиком, о његовој болести која га је до сада приморавала да сотане по страни, о досадашњем његовом раду.

Тај разговор свакако ће у највећој мери интересовати све оне који су познавали Саву Шумановића, његов таленат и његову вредност, али исто толико и све оне младе и млађане како у нашем сликарству и нашој уметности уопште, тако и целокупну београдску публику која посећује изложбене дворане и прати напредак нашег сликарства.

- Пуних једанаест година, каже г. Сава Шумановић, ја нисам излагао, мада престанка у раду није било. Била је смао једна фаза када нисам могао да сликам, јер сам имао на расположењу за рад саморђав материјал и веровао сам да сам изгубио таленат.

„Све то време ја сам провео у Шиду, осим што сам неколико пута одлазио у Сремску Митровицу зубном лекару. И све то време провео сам потпуно усамљен, без друштва.

„Своје слике које сам за то време радио никоме нисам показивао.

„Осим сликања једино ми је друго занимање бил осавлађивање знања из економије. Учио сам се водити економију од оца и научио сам је за осам година онолико колико може да је научи неко ко од младости није учио.

„За то време нисам осим сликања и тог рада у пољу ништа друго радио. Пратио сам само унеколико штампу, али не и сликарску рубрику у тој штампи. Јер за све време мучила ме је страшна љубомора што сам не смем излагати, пошто ми је то лекарски било забрањено, па ме је гризло чим сам видео нешто што је имало везе са мојим знатом. И тада ме је спопадало незадовољство.

„А сада ја могу само сам да излажем. Јер на заједничким изложбама живци би ми патили од неминовног трвења које је неизбежно на свакој заједничкој изложби. Основа моје болести била је

претерана сензибилност без које не може да буде ниједан сликар, а која је код мене била развијена до патолошке границе. На тај преосетљив начин реаговао сам и на боју и на цртеж и на звук.

„Због француске изложбе која је ове година била приређена први пут сам доша у Београд. И сада у неколико махова да бих могао да приредим и организујем ову своју изложбу“.

Потом нас је г. Сава Шумановић провео кроз свих седам изложбених дворана које на Новом универзитету захвата његова изложба, на два спрата. И ходници којима се долази у те дворане биће испуњени сликама, како би могао да буде претстављен у потпуности целокупан рад за последњих десет година овог нашег одличног сликара.

Неколико зидова највећих дворана покривају највећа платна г. Шумановића. То су композиције актова којима је у свом изложбеном каталогу г. Сава Шумановић дао име „Шидске купачице“.

„Мучила ме је одавно жеља, каже у предговору свога каталога г. Шумановић о овим платнима, да начиним за себе самога такав циклус, где се исте фигуре понављају, јер сам видео, да су сликари често баш тиме добијали јединство стила (Реноар, Марес), а крај тога тај плави модел, који ми је у Шиду позирао (боље него модели које сам имао у Паризу), био је једини који сам имао за тих десет година“.

- На овим својим сликама, каже г. Шумановић, хтео сам спојити све сликарске начине уједно, и материју и боју и реалистичко схватање природе.

„Иако су циљеви исти на тим сликама као код великих француских сликара Сезана и Реноара, моја техника је настала из сремског веза са вуницом, јер су ме радови наших сељанки често пута запрепашћивали својом снагом, па сам се осећао као сликар слаб и покушавао сам да на њима учим, ја сликар.“

Тај сремски вез није неки оригиналан вез, већ је он у осамнаестом и деветнаестом веку, после бидермајера, био ошти, а утицао на импресионизам. Тако је Сезан је начинио Сезан свој стил на француском везиву са вуницом. Техника импресиониста настала је на везиву, гоблен у свом основном издању био је основа импресионистичком сликању, прва основа нијансирања и дељења боја.

„Ја сам знао за тај Сезанов пут, али сам желео, помоћу овог нашег, сремског веза, да нађем свој пут“.

Затим нам је г. Сава Шумановић говорио о својим интересантним тражењима и налазима у погледу самосталног прављења боја.

- Када сам дошао из Париза године 1928. код нас, сликарске боје имале су сувише високе цене. Студирајући књигу професора Дернера покушао сам сам рибати боје. Конструисао сам једну машину за робање боја и стрпљивим радом постигао сам све густине боја које су потребне за рад ножем, што се не може наћи тачно ни у једној хемији боја. Тако сам тим радом успео да дођем до боја које су и квалитетом и трајношћу далеко боље и од оних боја којима сам радио у Француској.

Једна од седам дворана на изложби г. Саве Шумановића испуњена је искључиво сељачким мотивима.

- То су мотиви виђени на пролазу и запажени, а затим рађени по сећању, ма да има и мотива који су рађени одмах и директно. Сви су ти мотиви из мога, сремског краја, из сремског рада и живота.

На појединим сликама г. Саве Шумановића постоје бојом изведена знатна подебљања. Занимљиво је тумачење г. Шумановића на који је начин он дошао до те идеје у свом сликарству, идеје која је уосталом постојала и у његовим ранијим сликама.

- Прочитао сам да је на једну од Рембрантових слика прављен атентат, мислим на „Анатомију“ или „Мртву природу“, и да се врх ножа којим је атентатор хтео да оштети слику, одбио од тих подебљања која су код Рембранта на неким местима по 2 до 3 сантиметра. Тако сам дошао на мисао да радим слике које могу да трпе ударац, јер сма се често селио и са танким сликама имао рђава искуства. Тако су на мојим сликама настали рељефи, рађени да даду слици што бољу пластику.

Једнау групу своји радова на овој изложби г. Шумановић назвао је „зверским“, „фоовским“. Они су настали на тај начин што је г. Шумановић, после повратка из Париза, почео да ради совје

слике напростијим сликарским, т.ј. молерским, материјалом, пошто није имао средства за скуп материјал, и због тог материјала слике су имале сасвим друкчији квалитет него онај који би могао да задовољи уметника г. Шумановића. Када је после извесног времена дошао до бољег материјала, он је „разорио тај наивни и слабашан изглед својих слика и од муке почео да ради необично куражно“.

Једну собу на изложби захватају његове париске слике из године 1929. којих има око двадесет и пет на броју, док у оближњем ходнику око педесет дечјих портрета.

Али ипак највећи број слика на недељној изложби г. Саве Шумановића претстављају многобројни пејзажи сремске равнице, сремског краја у свим годишњим временима, у свим временима дана и у свим светлостима. Затим сцене тог сремског, шидског, живота, у коме је и сам уметник, ма да по страни, учествовао кроз једанаест година овог свога тихог, издвојеног, успореног, а ипак изванредно интензивног живота.

Радмила Бунушевац

Снег на циглани

(„Српски књижевни гласник“, бр. 2, 16.01.1940.год.)

Трајне визије

Тодор Манојловић

Слике Саве Шумановића

Сава Шумановић је један од наших најособенијих, најизворнијих и најсмелијих модерних сликра, код којег су ти сјајни квалитети уз то још и спојени са једном стваралачком моћи, једном плодношћу која већ и сама за себе задивљује. У својој великој колективној изложби коју смо јесенас могли да разматрамо у пространим белим дворанама Новог универзитета, он је сабрао био не мање од четири стотине десет платна. Један изванредно висок број који поставља рекорд. Па ипак није у томе главна врлина, вредност и сензација Шумановићевих слика – већ у њиној каквоћи, у њиној унутрашњој суштини.

Сава Шумановић афирмисао се, у битноме, већ својом првом колективном изложбом, 1928. као један од превходних представника нашег модерног сликарства. Истовремено, он је већ и снажно, одлучно нагласио два главна, доминантна момента свога уметништва: најделикатније присно сликарство и човечанско проживљавање природе, са једне, а тежња за монументализмом и за великим, зналачким конструкцијама, са друге стране. Те две начелно различите, а и у сликарској пракси иначе већином јасно одвојене, па чак и супротне тенденције показале су се код њега већ од почетка присно и органски повезане међу собом као две разне али конвергентне и комплементарне изражајне форме једног јединог уметничког хотења.

Његове велике, у основи, несумњиво и очигледно, декоративно замишљене и постављене фигуралне композиције изведене су, ипак, уједно и дубоко сликарски, тонски, са једним зналачким, меким и луминозним колоризмом, док су опет његови пејзажи и сродни, из непосредног гледања и проживљавања природе потекли радови, крај све своје лирске спонтаности спроведени ипак увек конструктивно и организовани сходно једној вишој, формалној концепцији о слици као таквој.

Тај комплементарни однос, та конпенетрација формалнога, стилскога и садржајнога, животнога – коју смо још онда, пре десетак година, могли да констатујемо код Саве Шумановића – постала је сада, у његовим новим платнима, већ нешто дефинитивно, већ једна пуна, сонорна синтеза, остављајући при томе уметнику, ипак, два јасно – можда још и јасније него пре – диференцирана начина сликарског уобличавања: онај монументално-декоративни и онај интимнији, присно-сликарски.

Први нам је предочен у једном богатом низу великих фигуралних паноа, а други у мноштву студија, ентеријера, мртвих природа и, изнад свеха, пејзажа.

Панои – простране, зналачки постављене композиције са мајсторски насликаним женским актима, дражесним плавокосим купачицама у живахној игри или сањалачком одмору на оштро осунчаним цветним обалама, крај неког руменкастог каменог моста или смарагдно зеленог шумарка – панои су пројектовани као зидни украс у смислу, односно, уместо фрески (тешко одржљивих у нашој клими). Том њиховом применом условљен је одмах и њихов стил: монументалан и декоративан, бујно и динамично развезен у богатим али јасно прегледним композицијама. Шумановић се надовезује ту, начелно, на велике декоратере и монументалисте ренесансе, на једног Рубенса, у погледу колористичке снаге и општег формалног ефекта слике, на једног Ботичелиа, у схватању, у осећању женске лепоте, оних својих љупких, витких и раздраганих девојачких фигура – а, најзад, ваљда и на једног Луку Сињорелиа, у пластичној, строго тектонској конструкцији актова. Наравно, све то кроз једну присно модерну осећајност и смелим сопственим сликарским средствима. Међу овим последњим треба споменути, нарочито, оно тако ефектно сенчење актова топлим, жарким пурпурним тоновима, она оштра заслепљиво бела светла по инкарнату која дају збиља утисак треперећег сунчаног сјаја и, најзад конструисање, црним или загасито плавим, иначе сасвим тонски изведених фигура које на тај начин не добијају само више јасноће и „декоративности“, већ и правог рељефа и волумена у простору. Тако ти панои,

решавајући код нас, у ствари задатак сликарског зидног декора те врсте, јесу и остају истовремено, ипак и слике, у строгом смислу речи.

Уочене у тој својој суштини, те декоративне композиције Шумановићеве не одвајају се више тако оштро и безпрелазно како је то на први поглед могло ваљда да изгледа, од његових чисто сликарских радова, у којима се опет, као што смо то већ назначили, и кроз сву њихову основну реалистичку концепцију и тонску фактуру, увек јасно афирмира један виши формални моменат. Његови још и најинтимнији, најтоплији, најлирскоји пејзажи – пејзажи који су просто и чисто, пројекција, визуелно остварење једног душевног стања – изведени су вазда конструктивно, стилски, у погледу опште поставке као и сликарске израде, зналачког усклађивања тонова, врућих и хладних тонова, па чак и честе примене контура које уметник зна врло вешто и срећно да помири, да споји са тонским третманом слике и да стави у службу реалистичког ефекта.

Тај богати зналачки тонски колоризам Саве Шумановића има, наравно, такође свој отмени родослов – и он синтетише у себи и развија стваралачки даље драгоцене поуке и упутства извесних великих старијих учитеља, наиме: Курбеа, мајстора сочних, пастозних тонова (нарочито оних бујних, загасито зелених), Затим Сезана, творца широког, слободног модерног колоризма и најзад, Матиса, чаробника светлих, провидних боја и тамних суптилно уобличавајућих контура.

Главна и најприснија чар Шумановићевих пејзажа је, међутим, у њиховој дубокој личној инспирацији, у оном ганутом, устрепталом лиризму, са којим уметник посматра и проживљује природу, пределе и хоризонте – да би нам их, после, на својим платнима приказао озарене и преображене неким неодрживим носталгичним сјајем. То смо осетили јасно већ пред његовим париским и нормандијским пејзажима толико особеним по мотиву и атмосфери, али још много више при разматрању његових многобројних сремских предела који сачињавају једну велику и усхићену славопојку или апотеозу завичају, природи уопште, целом животу. Јер једна жарка љубав према природи и крилата животна радост зраче из тих сугестивних платана, тих убавих сремских долина и брежуљака у првом нежном пролетњем зеленилу и са гранатим, пенасто белим воћкама у цвету или сочној зрелости лета, тих бујних, хладовитих и просунчаних лугова и шумарака, тих живописних друмова, дворишта и градина, тих светлих, у далекој перспективи танано и китњасто геометрицираних ораница, њива и ливада, тих штедрих, плодних винограда у златној јесењој ведрини – исто као и из оних разних живих фигура, оних дражесних берачица у берби или на радосном повратку са бербе, оних стаситих младих косача, оних распеваних и разиграних цура и момака, оних пољских радника на послу или при доручку и одмору – који често тако оживљују и преображују те пејзаже.

Код Шумановића је прелаз од пејзажа ка фигуралној слици веома благ, готово неприметан. Са једном тихом поступношћу, од плтна до плтна, продиру фигуре, све видније и значајније, у пејзаж да би на крају потпуно загосподариле њиме, не лишавајући га ипак при томе његове живе битности и не излазећи никада из своје присне, органске повезаности са њиме. Ствар је у томе што уметник осећа, схвата још и жива бића на пр. једну лепу женску или мушку фигуру, пре свега као природу, као неке више, организованије продужетке природе које он стога слика увек из тог осећања и у том смислу, као природну лепоту – чак и када их не приказује више у њиховом природном оквиру, наиме, у пејсажу, већ, рецимо, у ентеријеру или као засебне портретске студије.. Исто се види – и то, већ због самог предмета: цвећа и воћа, производа земље, још у вишој мери – и код његових дивно бојадисаних, чисто барокно раскошних мртвих природа.

Тако код Шумановића и фигуру, и пејзаж и мртву природу прострујава исти осећајни елан – и он слика једно наго женско тело са истом емоцијом, истим жаром а уједно и са истом чистотом, са којима и једну кајсију у цвету, један сунчани зимски предео или једну хрпу сочног и блиставог грожђа.

Сава Шумановић је пантеиста, уметник чија се чулност и духовност спајају, сливају у једну једину пламтећу емоцију, у један једини неодржив полет ка лепоти – која се чаробно остварује у његовим светлим, визионарским сликама.

Млада култура, Београд бр. 2, 1939.

Сава Шумановић о себи

Септембра месеца одржао је на Универзитету своју изложбу Сава Шумановић. Доносимо ове одломке из написа самог г. Шумановића, који служи место предговора његовом каталогу изложбе:

„Послао сам као и обично године 1929 слике пред жири Јесењег Салона, које сам показао био моме суседу господину Петру Крогу и који их је нашао сликарски веома лепим.

У композицију унео сам сиже који су импресионисти чешће радили, а слика била колористички и материјално беспрекорна. То вече, кад је жири радио, дошла је чланица тог жирија, у бар где сам седео која се је фалила како је жирирала и да мене бламише, приповедала је како су одбили слику тог садржаја и таког изгледа каква је била моја слика. Ја сам био ражалошћен тим, а моја знаница Гђа Фернанд Бреј, сликарица, добацила тој дами следеће: Крог нам рече, да је Шумановић послао истинске Сезане пред жири, а ви их одбијате (то су биле слике бр. 10-11). Непрецизно речена реченица (коју сам ја хтео одмах да исправим али нисам доспео) произвела је ово:

Та дама је поцрвенила, молила ме је скоро на коленима да не износим то пред јавност, да се је жири тако страшно бламисао и потекла је, не хтејући чекати, да јој објасним, да то нису слике Сезанове, него моје, да обавести остале чланове жирија да им се десила незгода те су одбили Сезана. Та дама имала је уверење да сам необично богат, јер ме је Кики, моја добра знаница (сликарица и певачица великог имена) звала у шали „Конт де Пари“ јер сам пребројавао „паре“ француски речено конте „бројити“ како сам јој растумачио, одбијајући чешће њене жеље, да јој купим цвеће, када је цвећарица наишла“.

342

МЛАДА КУЛТУРА

Говорећи о свом стилу г. Шумановић каже: „Зато, знајте, а ја лажа нисам био никад, да подебљања у мојим пејзажима не долазе из студија Сезана, него да су штудирани на пластичним тањурима, неких безимених керамиста, које моја мати поседује, да моја воља за формом, бојом и монументалним распоредом, као и контуром не долази ни од Сезана, а боја и пластика од Реноара, него је стил по књизи проф. Дернера направљен, (а то је био уџбеник мога школовања), само тај стил он нигде не описује уједно, него сам га ја сложио, по опису сликања уљем и сликања а фраско“.

На крају каталога стоји напомена: „Слике су рађене већином са сликарским ножем, ретко кист (четкица) и нож осим у контурама кист, једино број 210 је само кистом (четкицом) израђен“.

Нећемо да улазимо упитања карактера сликара који овако о себи пише, нити његовог душевног здравља, које он сам такође врло много помиње сматрајући то вероватно саставним делом своје генијалности, али би желели до ово буде прилог нашем чућењу произвољном и нестручном ставу који је „стручна“ и дневна штампа заузела доносећи констатације у овом духу: „много умиру идући за открићима – као Икар у сонету Депортовом, - али други, као Шумановић, продужују свој пут који ће једног дана, можда, бити једногласно признат као откровење једне нове стварности“. Оно „једног дана можда“ донекле спашава ствар, која би била сасвим спашена кад би се ставило сигурно никад.

У.

Народна одбрана 1939, XIV, 39, 617-618

Културни преглед
Изложба Саве Шумановића

3 септембра т. г. Отворена је у просторијама Новог универзитета, самостална иложба г. Саве Шумановића. Ова изложба, прва у овој сезони, донела је мноштво, како у погледу самог сликара г. Саве Шумановића, тако и у погледу целокупног његовог уметничког дела. Њена занимљивост, не у сензационалном смислу, креће се животним током г. Саве Шумановића, његовим судбинским путем и његовим уметничким настојањима, која се огледају на изложеним платнима чији је и број, преко четири стотине, показује и са те стране једну ретку појаву.

Појаве, као и животни одломци појединих људи немогу се све одреда уопштавати. Јер, нема ни правила без изузетка, па ни у оним гранама људских напора, где би требало све да се креће по утврђеним и прорачунатим предвиђањима. Исто тако, и многе сличности и подударности, без обзира на временска растојања, нису, увек, резултати подражавања. Појаве, као јавни изражаји и оквири људског творилаштва, настају дубоким превирањем човекове натуре, и оне су, често, израз тог уморног стања. Нарочито у оним духовним видовима који, својим назначењем и својим садржајем, носе јасни израз личног печата.

Сликарство, једним својим делом, као израз најчистије уметности, као оматеријализовање унутрашње узбурканости, као оваплоћење снова и маштања и, као исказивање најскривенијих осећања: најближе је чистој поезији унутрашњих збивања. Тако гледано и схваћено сликарство, са изразитим личним акцентима, даје могућност широког уметничког изражавања.

То изражавање, међутим, као и најчистија и најсубјективнија лирика продубљене мисаоности, прегорелог осећања и очишћеног израза, нема, у време тражења и развоја, и широког разумевања. Али оно је, пре свега, за свога ствараоца невидљива сила заокупљена, која његову оданост и преданост претвара у право мучеништво за пуно остварење и отелотворење невидљиве музике и лепоте боја, којима гледа, види и слика свет.

Сликарство, као извођачка вештина, креће се у два правца. Оно је, у техничком погледу, или наставак и продужетак ранијег посла са незнатним одступањем и изразитијим утврђивањем уметникове личности у утврђене законе сликарске технике, или је ослободилачко и стваралачко у спољњем обликовању.

Сликарство, као и сви други духовни производи, има две мере. Једна мера је општа, према утврђеним вредностима у свету, док је друга мера домаћа, којом се одмерава дело у сврставању изграђивања домаће културе. Те две мере треба уочавати и одмеравати дело оном мером, коју захтева његова измена.

Исто тако, једна школа, правац итд. у сликарству, који се налазе у ослободилачкој и стварачкој природи, немогу да добију коначни суд. Коначни судови се исказују много доцније, кад изчезну разне појаве и дело или дела се ослободе свију утицаја и остану у својој снази и лепоти.

Према томе, трајне и вечите вредности једног сликарског дела живе у њему самом, у његовој садржини у снази и лепоти израза коју носи и даје уметник стваралац, без обзира којим се и каквим се начином изражава.

Наши животни услови, друштвени појмови и поједини погледи: далеко су још од тога да би се код нас могло живети за рад на чистој уметности. Под радом за чисту уметност подразумевамо не једнострано схватање уметничког посла ради саме уметности, већ свакако уметничко тражење, налажење и изражавање. Филозофија уметности је дубока и пространа. Једно уметничко виђење животних окршаја често је изразитије, непосредније и снажније од многих других умних казивања.

Уметност, као служба лепоти у најширем смислу и њеној садржини и њеном облику којима се све исказује, тражи своје велике поборнике и поклонице. Њене тајне су недокучиве. Као и у многим другим областима људског знања, и уметност, што се више удубљује у њу, открива све веће и све загонетније светове. Молерско-клесарски зана, односто пуна занатска страна уметности, поред свег утаначења и приказивачког знања човекових и других облика, не значи још ништа у решавању велике тајне.

И оно неколико година, које однесу било школе било рад на дохват по атељеима великих мајстора, код већене наших уметника скопчано је са многим условима. То време студија је, врло често мукотрпност и самоодрицање од основних дневних потреба. Међутим и доцнији животни услови су такви, да многи добри и даровити уметници остављају планове и путеве својих уметничких хтења због компромиса који чине са средином.

Сава Шумановић је занимљива појава у нашој ликовној уметности. Цео његов живот, као и цело његово сликарско дело, растргани су и истрзани, са великим успењима и падањима, са великим узбуркањима и смирајима, са великим лутањима и одмарањима.

Мало је уметника чија је личност толико прожета уметношћу и чија је уметност толико заокупљена личношћу. Свака уметност, без обзира на њен спољашњи одсјај и на постанак њеног угледања, носи печат свога ствараоца. А, велике уметности су, у ствари, само дела великих уметника.

Велика дела, разбацана свуда по свету, бљеште као сунца. Она су вечити угледи и вечита недостигнућа. Само, уистину, велики уметници сврставају се, временом, поред оних уметника чије су вредности вечне.

Пред тим великим и вечитим вредностима, којима је време дало и места и размеру, мере се сви други људски производи. Јер, велика дела су блиска и присна свима.

Али, стално животно одликовање отвара нова питања, тражи нова решења и доноси нова знамења. Свако време носи своје знакове. Поред тога, вечита борба за слободу мисао добија и у уметности свој звонки одјек. И, као што музејске и пантеонске вредности имају своје следбенике и поклонице у свима временима и у свим земљама, тако и новатори у уметности имају своје следбенике и поклонице и у свима временима и у свима земљама.

Сава Шумановић је један од оних наших уметника који се, углавном, угледао и развијао под утицајем модерног француског сликарства, поглавито импресиониста са Сезаном на челу, и кроз њихова сликарска гледања тражио начин за свој пун сликарски израз.

Сава Шумановић је свршио сликарску школу у Загребу, код професора и сликара Отона Ивесковића и, највећим делом, код професора и сликара Кл. Црнчића. Мада је васпитаван Црнчићевом методом на великим узорима Микел Анђела и Дирера у техници малања, радио је изван школе по Сезану, Манеу и другима. У то време приредио је као ђак у Загребу своју прву самосталну сликарску изложбу (1918) а две године доцније претставио се и другом самосталном сликарском изложбом.

После краћег бављења у Паризу и код Анре Лота, који је, поред Пикаса и других, имао знатног утицаја, Сава Шумановић се вратио у Загреб са новим сликарским изражавањима, где је приредио своју трећу самосталну сликарску изложбу (1921) која, међутим, није наишла на велики пријем и на велико разумевање.

Са „Групом независних уметника“ излагао је у Београду (1922) своја париска платна која су имала и моралног и материјалног успеха. Од 1922 до 1925 живео је у Загребу где је, по сопственим речима, сликао, писао и говорио, пропагирајући модерну француску уметност.

1925 поново је у Паризу, ради код Анре Лота, студирајући сликарство Фрагонара, затим Сезана, Реноара и остале познате париске мајсторе. У то време излагао је у Јесењем и Независном салону. Услед болести напустио је Париз и настанио се у Шиду. Нешто опорављен приредио је у

Београду (1928) самосталну сликарску изложбу, на којој је продао све изложене слике. Опорављен мало у здравственом погледу и подкрепљен мало материјалним средствима од продатих слика, отишао је поново у Париз који је морао убрзо да напусти због погоршане болести (1930). После краћег санаторијумског лечења у Београду, настанио се на имању у Шиду где је провео тешке сате, дане и године, мучен душевним патњама. И у тим моментима тражио је олакшање у сликарском послу, јер је кроз све то време, углавном, радио.

Слике Саве Шумановића показују обилну и занимљиву разноврсност: тражења, налажења и умалења, и у мотивима и у обради. Од штимунга са париских платна, рађених пре десетак година, до ведре расветљености на последњим сликама сремских равница, осећа се и види један дуг и мучан и богат пут лутања, тражења и налаза.

Тежња за самосвојношћу код Саве Шумановића ишла је до крајњих граница. Кроз прилажења и угледања на модерне Француске сликаре, чији је поклоник још из младих дана, Сава Шумановић је ишао за самониклим сликарским изразом, којим би повезао ново сликарско гледање са осећањем поднебља. Он је хтео да путем којим су ишли француски сликари, нарочито Сезан, иде и сам, да би дошао као и они до својих уметничких остварења, само што је желео да тај пут буде самоникли пут.

Његове слике, од 1929 до 1939, показују у првом моменту, услед своје обимности и обилности, једну мозаичност у исказивању. Али, временски повезане оне јасно кажу развој његовог тражења. Од париских слика, рађених добрим својствима савременог француског сликарства, Сава Шумановић је прошао кроз многа суморна сликарска магновења. Кроз један период напорног тражења сопственог израза, мучен дугим и тешким душевним кризама, Сава Шумановић је дошао последњих дана до свог пуног животног и уметничког расветлења.

То животно и уметничко расветлење Саве Шумановића отсијава на његовим последњим сликама. Његове „Шидске купачице“, рађене у боји свеже брескве, које показују широким замахом схватања и третирања могућности за велике фреске и декоративно извођење, његово цвеће са народним тканинама, изведено са пуним осећањем за блиску народну свежину и непосредност, његови животни фрагменти са села сликани су љубављу за мали сеоски свет, и, најзад, његови сремски предели, бачени са пуно непосредне једрине у боји и изразу, показују ново и светло ослободилачко и стваралачко одушевљење.

Сликарство Саве Шумановића сачињава три периода. Прво време ослободилачког и стваралачког одушевљења испуњавало је и дало знатне успехе у тежњи за новим и својим, и у искреном и полетном заносу и љубави за модерне француске сликаре, нарочито за Сезана, и за њихову распеваност у боји. У то време Сава Шумановић је дао неколико прилога нашој ликовној уметности, од којих су многи добро виђени и запажени и у Паризу, те су и способности Саве Шумановића стављене на видно место. Нарочито његова колористичка решења су наглашена, јер је као колорист дао, у том сликарском схватању, знатну меру. Друго време животног и сликарског развоја Саве Шумановића испуњава његово суморно и трагично животно збивање, пуно тежњи и напора и за сликарским освајањем. Треће време, и ново и подмлађено и коначно ослободилачко и стваралачко одушевљење, наступило је последње године, са пуно животних сокова и животне ведрине, поред наученог и стеченог знања, пробраног искуства и пречишћеног осећања, Сава Шумановић ради последње слике родне земље у свим годишњим временима и са свим животним радостима и боловима. На том путу, ако се буде задржао и тим радом ако будео наставио, Сава Шумановић ће дати пуну меру, пошто је нашао оно што је тражио – себе.

УМЕТНИЧКИ ПРЕГЛЕД

ГОД. II

БРОЈ 8

ОКТОБАР 1939

ИЗЛОЖБА САВЕ ШУМАНОВИЋА

УМЕТНИЧКИ ПРЕГЛЕД

Изложба Саве Шумановића од 1928 године остала је у сећању публике као једна изузетна уметничка манифестација. Његове поједине слике запамћене су као какав нарочит догађај. Многи се још сећају Пијане лађе и Доручка на трави, двеју великих и значајних композиција, о којима је некада са усхићењем писао Жак Ген у часопису „L'Art vivant“. Шумановић, међутим, од тад није излагао, а сада, после паузе од десет и више година, он поново излази пред публику са једном ретроспективном изложбом, која по своме обиму превазилази све сличне приредбе. Све изложене слике, преко четири стотине на броју, у којима су заступљене све сликарске врсте – композиција, портрет, акт, предео и мртва природа – могу се поделити на неколико карактеристичних група, о којима ће редом бити речи.

У сликама рађеним у Француској 1929 године – предели, неколико женских актова – опажа се утицај париске школе. Овде онде намеће се гледаоцу по неко име, мада се Шумановићева индивидуалност ту већ у велико афирмирала. Предели, нарочито, наговештавају пејзажисту из 1933 – 1934 г. али оно богатство сликарске материје које у доцнијим сликама карактерише Шумановићев стил, у њима није нарочито испољено. Изузетак чине Купачице (бр. 18), у којима је боја постављена у дебелим слојевима и где техника сликања ножем нарочито пада у очи. Та сиво-окерасто-ружичаста хармонија, по својој концепцији, рафинираности и мекоти, још увек је у традицијама француске савремене школе. Једно сликарско име може се довести у везу са Шумановићем – без икакве штете, у осталом, по овога – а то је Андре Фавори. Док Купачице садрже мање или више нејасна сећања на његов стил, у више доцнијих слика(н. пр. бр. 53) ради се о очигледној сличности.

Збирка женских актова, сликаних од 1932 до 1934, одликује се извесном концепцијом стила која према Шумановићевом реалистичком осећању природе делује као манир. Ово се нарочито односи на колорит, у коме има извесних понављања и акцендовања (н. пр. потези белом бојом) који су изашли из граница мере. Али те слике каткада представљају занимљив сликарски опит. Дубоки, масивни тонови, постављени у рељефним слојевима, сведоче о напору, о тражењу једног израза који се не да лако кристализовати. У валерским односима има изванредног сликарског осећања и непогрешивог смисла за пластички распоред разних елемената. Цртеж је делом деформисан и због тога маниричан. Шумановић свесно занемарује извесне чињенице: он се одриче природе у корист једне формуле чија артифицијелност не може да се мери са непосредношћу његовог ранијег замаха. Поред Фаворија, ти актови изазивају сећање и на Паскина. Сећање, свакако, није и утицај, пошто неких изразитих утицаја нема: они не би могли ни опстати пред снажном Шумановићевом индивидуалношћу.

У пејзажима из тог доба Шумановић се потпуно предаје своме реалистичком инстинкту. Тада се он у ствари, уздиже до највећих могућности. Многи наши сликари могу да сликају само одређену врсту слика, н. пр. париски пејсаж, који је већ толико сликан, и о коме је, скоро, све речено шта је имало да се каже. Пред новим мотивима ти сликари губе своју сигурност и тада се највише испољава њихова површност. Код Шумановића то није случај. Пред једним новим крајем – Шидом – он је морао да створи нов сликарски језик. Требало је наћи адекватан сликарски израз за поља, жито, пропланке, сеоске куће, прашњиве друмове обасјане сунцем у разном доба дана, златне кукурузе, амбаре, ливаде, винограде и облаке. Шумановић је постепено изградио сликарски речник за све те мотиве који су били нови и за њега, и за наше савремено сликарство. У тим пејсажима постоји често неко трансцендетално осећање стварности, какво су имали само

фламандски или холандски сликари када су сликали живот свога доба. Али ту, исто тако, има и резултата који не улазе у појам слике, какав је код нас кристализован. Осим тога, богата сликарска материја Шумановићева, поред својих добрих особина, као што су засићеност боје, материјалност предмета, дубина тонова добијених тим безбројним и масивним наслагама, има и извесних незгода које се огледају нарочито у оним деловима слике где се предео граничи са небом. Рељефи бојене наслаге ту делују као географске карте и ти нагли односи између зеленог и светло плавог знатно сметају слици. Таква структура уопште губи карактер слике, а то је штета с обзиром са колористичку осећајност и богатство које Шумановић развија у првом плану. Али тамо где нема тих недостатака, где су само у питању позитивне особине, Шумановићеве пејзажи, изгледа, немају такмаца. Међу тим мноштвом предела нарочито се истичу В р т о в и у Ш и д у (бр.240) и О к о л и н а Ш и д а (бр.257), која представља поље утонуло у неизмерно богатство златно жутих и зелених тонова. То исто односи се и на предео бр. 260 – једно дрво обасјано сунцем – где се материјализација предмета уздигла до неке курбеовске снаге. П р е д е о и з Ш и д а бр. 242 – садржи изванредне односе зелених, плавих и жутих тонова. Ови последњи бљеште и у пределу бр. 279, који представља жито на сунцу. Шумановић је обрадио вече у неком сремском селу у пејзажу бр. 236, где је магистрално дочарана атмосфера. Предео О б л а ц и (бр.300) јесте права зелена симфонија у којој је поента бела маса куће. Пејзаж бр.247 одликује се масивношћу материје која – опет – потсећа на Курбеа. У њему су зналачки распоређене колористичке масе неба, куће, друма и дрвећа. То исто може се рећи и за пределе из групе П р о л е ће у ш и д с к и м б а ш т а м а, међу којима се нарочито издваја предео бр. 127. Ту су бели и тамно зелени тонови постигнути масивним и спонтаним потезима. Скоро је немогуће, бар у овако кратком приказу, издвојити из тога мора слика све добре или изврсне пределе.

Шумановић је као сликар фигура највише постигао у портрету Р у с к и њ а (бр.20), који је несумњиво, једна од најбољих фигуралних слика у нашем савременом сликарству. У оквиру класичне композиције он је развио колорит, чије би елементе многи сликари одбацили као дисхармоничне и „дречеће”. Ружичасто, лила, бледо зелено или „краплак” нису боје којима се сликари одушевљавају, па ипак, Шумановић их је довео у пригушен али сигуран склад. Те широке колористичке површине срећно су уравнотежене и у погледу формата и композиције. Нешто суморно и озбиљно у реалистичкој фигури сељанке подсећа на типове које су фламански сликари сликали са нарочитом љубљивошћу. И овде, као и код пејзажа, Шумановићево тумачење природе има нечег специфичног, према чему сва друга тумачења истих мотива делују површно и неуверљиво. Вредност његових сликарских запажања лежи нарочито у том изванредном осећању стварности. Он је ту на врхунцу свога домета. Његови покушаји у другом правцу, н. пр. у великим композицијама, свакако су занимљиви документи о једној паралелној делатности, али они за његову уметничку личност немају пресудног значаја.

Међу великим композицијама нарочито се истиче слика К р а ј ш у м а р к а (бр.1), која садржи извесну везу са ранијим Шумановићевим стилом. Ако може да се замери паралелизму фигура у првом плану, мора се одати пуно признање актима у другом плану, који су насликани у топлим и рафинираним тоновима. Односи тела и пејзажа имају нечега кристалног и дефинитивног. Шумановићева колористичка осећајност била је тада у своје најинтензивнијем вибрирању. У композицијама од 1936 год. Шумановић долази до једног новог стила. То су платна са више фигура. Цетеж је у њима спроведен у снажним, црним или црвеним контурама. По својим широким и мирним површинама ти радови остављају утисак декоративних панорама, али сликарски поступак у извесним њиховим деловима делује као кабинетско сликарство. Ово се нарочито односи на неке појединости у слици, н. пр. пејзаж, траву, воду или драперије. У тим деловима Шумановић заборавља на строгост свога новог стила и овде онде промиче му по нешто што није у складу са основном концепцијом тих великих платна. Што се тиче самих актова, они би били мање подложни критици, него извесна монотонија, коју повлачи маса тих истоветних фигура. Истина је да црне контуре цртежа имају нечег тврдог и нескладног са белином тела, чији је колорит и сувише упрошћен, али та околност много мање смета у сликама где има свега две фигуре (бр.25 и 26).

Ту постоји уравнотеженост колористичких површина и оне претстављају занимљиву декоративну целину. У њиховој стилизованој форми, оштрим контурама и редуцираном колориту, уопште, има нечег примитивног, неке мешавине између Флорентинаца и Кирика, или између фреске и слике. Те композиције делују као нешто ново и Шумановић, који је у области пејзажа умео да нађе сопствени израз, овде је исто тако дао доказа о својој оригиналности.

Шумановић је доцније применио тај свој стил и на слике малог формата, дечије главе, пејзаже и сцене из живота. Но ту се види да такав стил одговара само платнима великих димензија. Поред извесних добрих фрагмената у тим сликама, може се са сигурношћу рећи да таква формула спутава Шумановићев реалистички инстинкт. Тако н.пр. и поред тога што је Шумановић мајстор у сликању фигура, дечије главе делују некако хладно и површно. Шумановић је уочио форме, али није изразио дах живота којим оне трепере, као у слици Р у с к и њ а. То је потенцирано и у више пејзажа из 1938 и 1939 године, и у сценама из сеоског живота (бр.168-176), које далеко заостају иза резултата у великим композицијама.

Не треба заборавити ни мртве природе, међу којима неке, поред тога што подсећају мало на Сузану Валадон, имају ипак личног акцента Шумановићевог. Извесне од њих (бр.28, 215 и 217) садрже све уобичајене квалитете.

Шумановић је сликар великог талента и сигурног заната. Али противуречности у његовом делу остављају утисак неке трагичне дезоријентације. Та неједнакост, међутим објашњава се тиме што је он један од оних који увек траже нове путеве. Ту авантуру, свакако, не саветује плашљива опрезност људи који спокојно уживају у просечним резултатима. Јер многи умиру идући за открићима – као Икар у сонету Депортовом -, али други, као Шумановић, продужују свој пут који ће једног дана, можда, бити једногласно признат као откровење једне нове стварности.

Павле Васић

Пејзаж из јужне Француске

Један епиграм при затварању његове изложбе

Време 23.09.1939.20 154

страна 7

Сликари Сава Шумановић

Један епизод при затварању његове изложбе

Свакако једна необична појава. Седам пуних дворана изложених слика, које је аутор у своме каталогу груписао у тридесет категорија.

- По којем критерију? - питаћете.

- По критерију њиховог размера, који се креће од два и по метра па до 14 сантиметара!

Једна цела галерија: мноштво актова, пејсажа, композиција, мртвих природа, цвећа, воћа, ентеријера, итд. итд. Четири стотине и дест радова!

Труд једнога целог живота, који је у уметничком изражавању тражио доказ свог права на опстанак и оправдао своју страствену за афирмацијом кроз рад, кроз стварање.

Документи једног уметничког живота.

Да ли завршеног живота?

Мислимо да је завршен, испеван, изражен и исповећен у свим детаљима.

Једно сазнање – можда и имагинативно – да дух није још довољно дошао до изражаја, изазива безброј нових форми, нових његових манифестација, без обзира да ли у њему има оне основне способности да дође до чисто своје експресије.

*

Ја верујем да Сава Шумановић није дошао до своје експресије, до свог личног стила, упркос ономе што г. К. Страјнић о њему пише у своме чланку из 1929 године.

А могао је да дође, да га недаће живота нису походиле, да се његов дух, у конвулзивној реакцији да се одржи, није напајао на свему што је видео и осетио, да није услед тога унутарња еруптивна моћ форме изгубила свој еквилибриј и замаглиле се контуре његова душевног видокруга да није дух услед тога изгубио меру, која је канон свега уметничког изражавања.

Ту је код њега на истој линији и Леонардо и Рембрант, Пусен и Сезан, Андре Лот и Ван Гог, Пиви де Шаван и Маре, а уз њих – неоимпресионисти Матис и Пикасо.

Сава Шумановић „учио се да црта по Микеланђелу и Албрехту Диреру, да слика у школи по Рубенсу и Рембранту, а изван школе по Манеу, Сезану и Монеу“.

„У импресионизму Андре Лота, изучио је конструктивни дисциплиновани стил класике и истовремено кубистички стил Пикаса, Громера и Хербена – заједно са Фрагонаром, а све то уз Реноара и Матиса“! Све су то мајстори, сваки свог стила, кроз изграђени, сваки у својем стилу.

Сава Шумановић је живећи у Паризу, био занесен, опијен више својом живом жељом да их достигне и претекне, неголи разумевањем њихова стила и рада.

*

Несумњиво слободан, надарен и човек једне природе пуне енергије, која је истински извојевала победу над негативним и деструктивним елементима живота, носио је у себи све могућности да се изрази у у своме стилу, у својој личности. Али овако, победа је била квантитативна, а не квалитативна. У овоме квантитету он се задовољио једном погрешном илузијом стварања, које је у истину било само понављање и копирање самог себе, залазећи у безбројне детаље и хиперболисање, колико у писању толико и у сликању.

Рад у квантуму постао је нелегитиман сурогат квалитета, који је квантумом био скоро угашен.

Међу својим радовима, г. Шумановић, види се, највише цени веће композиције, на којима је и Маре хтео да постигне најприроднији израз људског тела у природи, у пејсажу. По његовог узору кушао је да пластички поставља фигуре у једној класичној архитектоници, коју је научио од Андре Лота и у једном готички-елегантном покрету који хоће, као и Маре, да антички рељефни патос фигура споји са натурализмом свога времена. Маре је остао у вечитој проблематици здружења ова два пола, али је ипак у својим хармонијама које чине његове фигуре са природом

око њих, дао најбоља дела монументалнога декоративног сликарства 19 stoleћа. У његовим композицијама избија једна сакрална ватра као на светитељским главама готских црквених прозора.

Што су код Шумановићевих актова и поред добре ритмичке композиције остали само гола декорација, сцена без драматике, шаблонско позирање једнога истог лица а не као код Мареа: старац, човек, жена, младић и дете, што су без индивидуализације, голотиња без физиономије – узроком је потпуно осуство садржајности његових бића. Они су остали само у тежњи за чистим пиктуралним ефектима, који Шумановића с друге стране ипак спасавају од баналности, и дају паралелизму линија природе и лица, наученог од Пиви де Шавана, један несвакидашњи колорит.

И поред толиког наглашавања Сезана у његовој аутобиографији ја нисам могао нигде да нађем Сезана. Сезан је суверено апстрахирао од простора и телеснога, од свега објективног за вољу једне јединствене равнине, која је у својој импресионистичкој конструктивности сва утонула у симфонију шареног тепиха. За њега сликање није цртање, већ хармоничка конструкција исплетених боја. Сва природа му је диван диван мозаички орнамент тих боја.

Шумановић је насупрот томе цртао и простор и перспективу, постаљао у просторе предмете и телеса, оивичио их црним контурама, да се не утопе у мору светла, тако да у њега нема ни Сезанове импресије боја, самих по себи, које апстрахују објекте, нити онога символитички интензивног готско-рококо стила. Пиви де Шавана у пејсажу, нити су његова гола телеса налик на оно сочно сунцем распупало воће Реноара у својем сензуалном ореолу, већ су сушто моделисање у коме Шумановићу није успело – као што је истински успело импресионистима – да се ослободи декорације и да својој конструисаној композицији да непосредност импресионистичког утиска.

И док је тако Сезан који је највише оригиналан у своме стилу тиме што слободно и суверено пре краја природне елементе, дао дела која су чиста уметност, уметност чак против природе, Сава Шумановић је у току целог свога рада остао у тражењу стила, постављајући велике узоре (што је само педагошки похвално), и такмичећи се са њима више својом жељом неголи својим кистом. Бити уметник значи доћи до свога стила, макар и најскромнијега. Сезан је имао својим недостатака, нарочито у својој једностраности, која је чудна и невероватна, али је он велик, јер је у својим сликама створио и спровео један принцип.

Својом изграђеном техником, својим интензивним осећањем колорита, својим богатим ритмичким замахом, Сава Шумановић могао је доћи до правога свога стила, да је остао себи веран и искрен, и да се ослободио учеништва великих мајстора.

Најбољи ученик је онај који се еманципује од свога учитеља.

ДР. ВИНКО ВИТЕЗИЦА

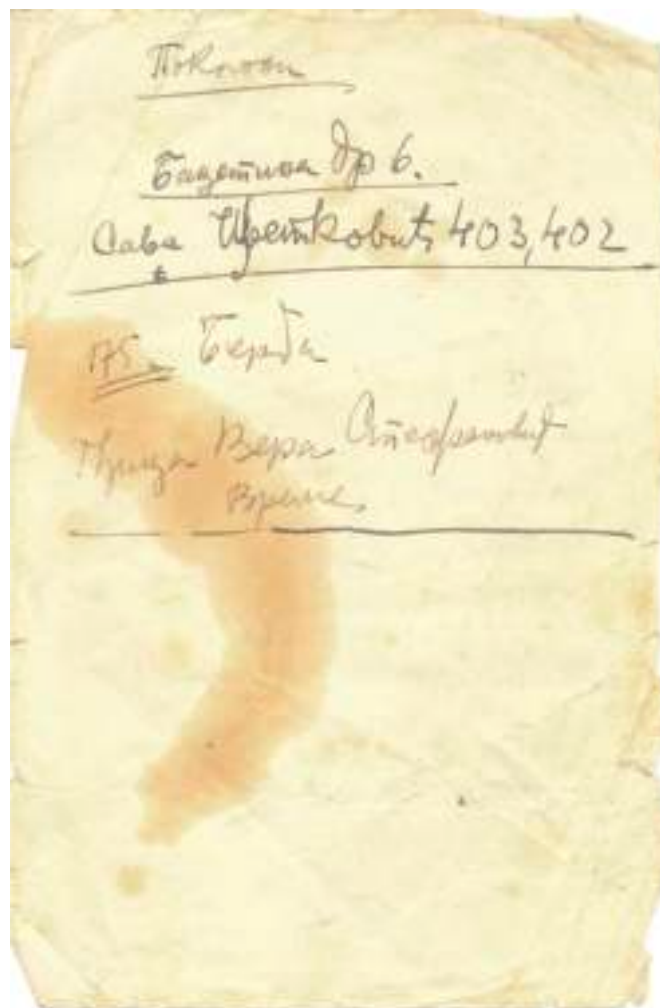
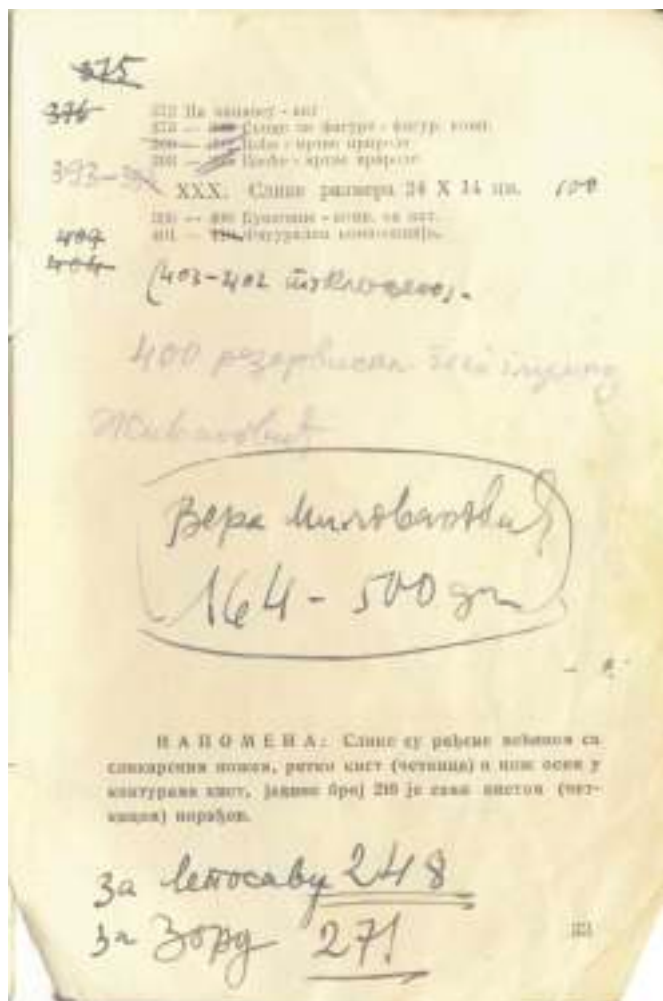

Сидећи женски акт

1 9 3 9

Оригиналан примерак каталога из 1939. године са забелешкама Саве Шумановића о продатим, резервисаним и поклоњеним сликама
Каталог се налази у власништву породице наследника Саве Шумановића.

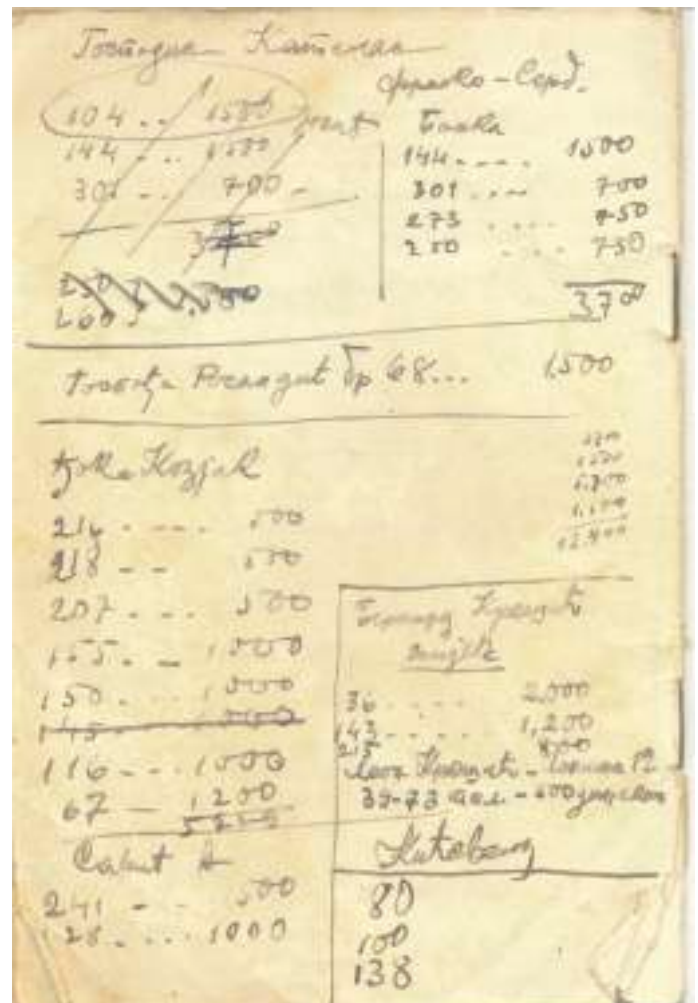
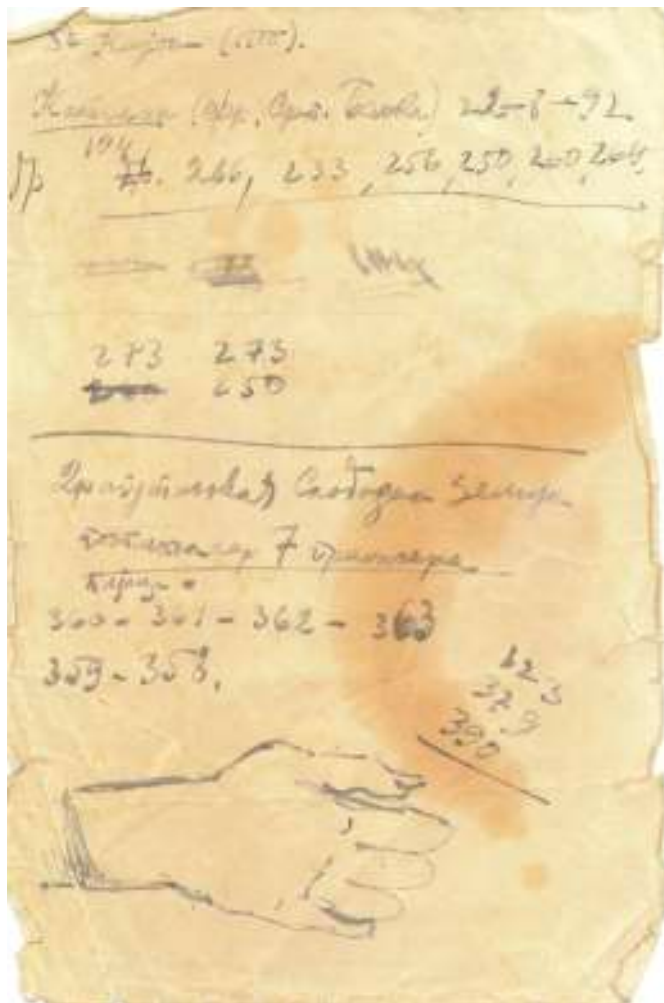

Запис уметника:

- *слику редни бр.400 резервисао глумац Живановић (вероватно Миливоје)
- *Вера Миловановић, госпођица Миловановић, писмо на страни 29 каталога, купила је слику бр 164 за 500 динара
- *Лепосава је рођена сестра Шумановићеве мајке Персиде, поклонио јој слику бр.248
- *Зора је стрина, супруга Јована Шумановића, поклонио је слику бр.271

Запис уметника односи се на слике које је поклонио током изложбе.

- * Сави Цветковићу, слике бр. 492 и 403
- *Слику бр 175 Берба, добила је госпођица Вера Стефановић, испод чијег имена је написано Време. Вероватно се В.С. потпис испод текста у новинама Време односи на њу.

*Запис уметника односи се на слике продате господину Каталану.

* Интересантан запис о 6 слика са темом воће и поврће, продатих гостионичару Драгутиновић Слободану из Земуна, гостионица се можда звала 7 граничара и била на пијаци

Уметник је прибележио имена купаца, господин Каталан, Српско француска банка, госпођа Росандић, Ђока Козјак апотекар из Шида, господа Бернард и Леон Крешаћ из Осијека, Кићевац

Телеграм, год. I, број 5, 1939. година, стр. 10

ИЗЛОЖБА СЛИКА САВЕ ШУМАНОВИЋА

Необично рани почетак нове уметничке сезоне обележен је одмах једним крупним уметничким догађајем: колективном изложбом слика Саве Шумановића; једном изложбом, исто толико угледном и импозантном по каквоћи, по вредности, колико и по броју изложених радова – у којима се са јединственом снагом и убедљивошћу афирмише стваралачки елан нашег савременог сликарства. Јер оних 410 платна – плод једанаестогодишњег, неуморног, грозничавог рада – која је уметник, у светлим, пространим дворанама Новог универзитета, изнео пред београдску публику, представљају, одиста, један сасвим изванредан подвиг; један подвиг који би био довољан да, такорећи, једним потезом, осветли једно име и постави чврсто и коначно једну прворазредну уметничку репутацију.

Међутим, име и репутација Саве Шумановића нису имали тек сада да се створе. Он је већ пре, одмах још приликом своје прве велике колективне изложбе, приређене г. 1928. такође у просторијама Новог универзитета, скренуо био на себе општу пажњу и заузео једно видно место у реду наших најсмелијих и најбољих модерних сликара. Свима су нам још у памети они његови велики, монументални панои, они његови дивни, тако богато и луминозно, готово транспарентно бојадисани женски актови, она његова величанствена, дионизијски узбуркана „Пијана лађа“ и они његови зналачки интонирани, сунчани и сочни пејзажи, у којима нам се већ тада обелоданио један јединствено дубоко и деликатно надахнут визионар боје и светлости.

У току последњих десетак година, Шумановић је те своје драгоцене квалитете још продубио и прекалио у знаку једне мирне и пречишћене магистралности. Једна наглашенија, свеснија особеност, независност и слобода, један зналачкији склад и једна већа, виша ведрина означавају његове нове радове, како у погледу надахнућа, замисли, концепције, тако и у погледу техничког, чисто сликарског спровођења. Ово последње, нарочито, досеже често до једне блиставе виртуозности. Непогрешива сигурност потеза и хитра елеганција композиције, спајају се код Шумановића, сонорно, са једним сасвим особеним, личним и најделикатнијим колористичким осећањем. У њему су цртач и колориста на истој висини.

Његови радови показују два јасно диференцирана начина или стила: један монументалан и декоративан, али изведен, ипак, из једног најфинијег посматрања и најприснијег проживљавања природе, изнад свега, сунчаног сјаја и голих фигура, сунцем озарених, обливених женских актова – а други мекши, деликатнији, тонскији који са једном, тихо устрепталом емоцијом и сањалачком лирском слашћу дочарава непосредне визије стварности. То су они фини мањи женски актови у природи или у ентеријеру, они су тако чаробно живахни и гиздави мотиви из сељачког и сеоског живота, они тријумфални повраци са бербе, оне девојке са једрим, тешким евенкама, оне играчке и ашиковања на селу, оне блажене, осунчане косидбе и бербе и оне не мање живе и занимљиве фигуре и сцене у снегу и зимском ветру, затим оне штедре и свеже мртве природе са бујним пролећним цвећем, са оним опојним белим криновима, пред тешком пругастом завесом или са раскошним јесењим воћем – али, изнад свега, она богата збирка убавих сремских пејзажа, питомих

долина, ливада, шумарака и вртова, у нежном, слатком пролећном зеленилу и пенастобелој процвасти воћака, или заслепљиво осунчаних, светло жутих њива и плавичасто и мрко сенчених валовитих винограда, у којима је уметник, исто као и у неколицини зналачких нормандијских и париских предела, на најсугестивнији начин фиксирао своју устрепталу носталгију своја сновиђења, својлиризам.

Том тихом, етеричном пантеистичком визионарству Шумановића најефектније се противставља строга конструктивност и једра пластика оног његовог великог декоративног стила, који нам је предочен у једном импозантном низу његових пространих паноа са фигуралним композицијама, намењених за украшавање зидова, у замену за фреске. Стил тих радова, условљен том њиховом применом надовезује се начелно на поступак извесних мајстора прошлости при решавању сличних задатака: на поступак и начин једног Рубенса, али и једног Ботичелија (у његовим великим митолошким платнима) и једног Луке Сињорелија. Овом последњом, нарочито, приближава се наш сликар, чврстом, рекли би смо, готово челичном структуром и еластичном гипкошћу, мобилношћу својих актова.

Наравно да се те љупке девојачке фигуре, те раздрагане плавокосе купачице, после, ефектним пурпурним сенчењем тела и оним заслепљиво белим светлима по инкарнату – несумњиво један од најсмелијих и најинтересантнијих проналазака Шумановићевих – ипак и битно одвајају од мртвих атлета италијанског мајстора и показују као нешто изворно и ново као радосна објективизација једне присно модерне осећајности и естетике.

Најзад, и те горде монументалне фигуре, и они фасцинантни лирски пејсажи Саве Шумановића јесу у ствари равноправна и међу собом комплементарна испољења једног јединог, јединственог надахнућа које спада, неоспорно, међу најизворнија и најбогија надахнућа нашег савременог сликарства и указује, изнад овог, смело и свечано као још ретко које, у будућност.

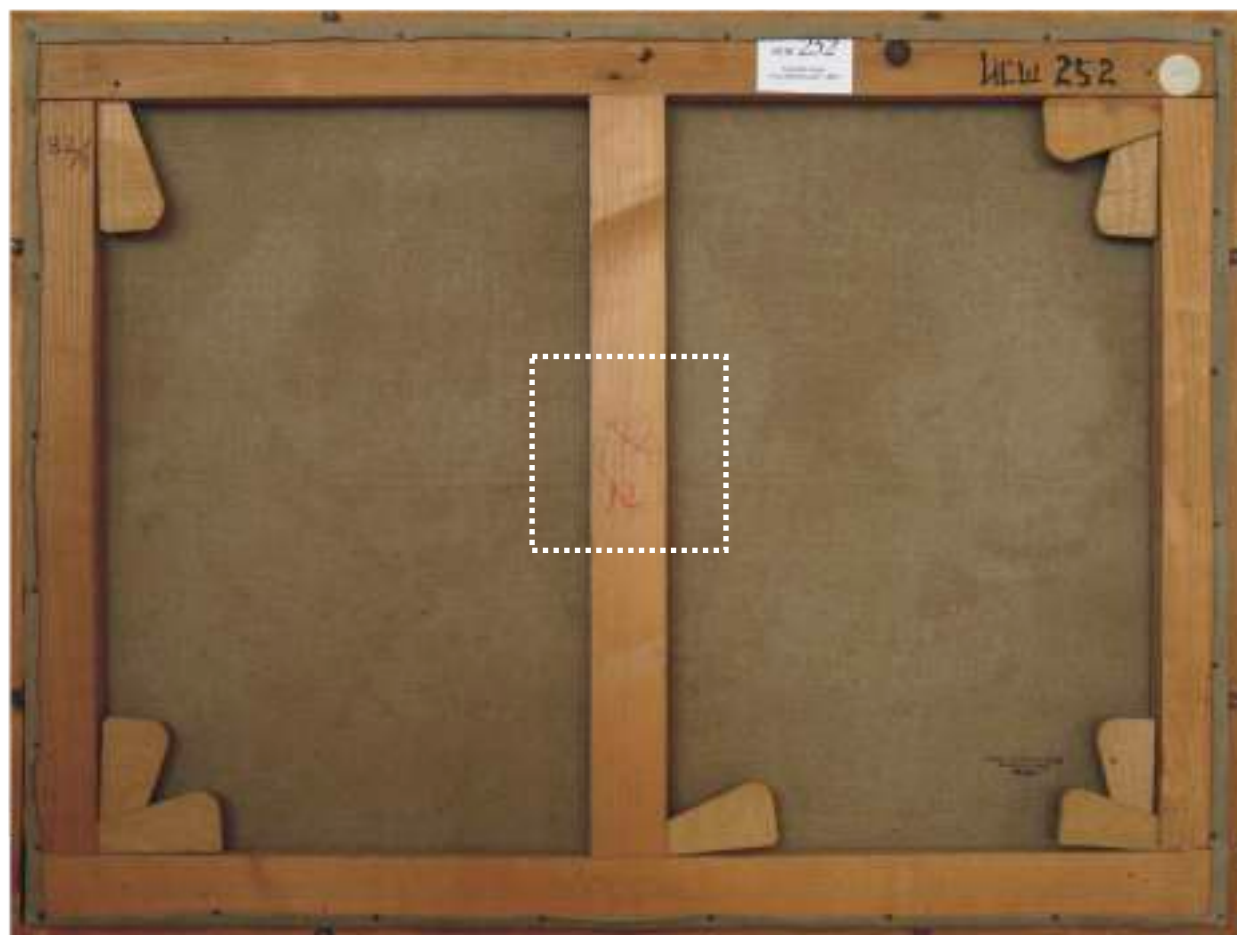
Тодор Манојловић

Са отварања изложбе 1939.

1 9 3 9

Оригинални каталoшки број

УПОРЕДНА АНАЛИЗА КАТАЛОГА ИЗОЖБЕ 1939. СА УМЕТНИЧКИМ ФОНДОМ ГАЛЕРИЈЕ

Током обраде слика Саве Шумановића, на појединим сликама су уочени бројеви написани графитном оловком на полеђини, на блинд раму. Упоредијући те бројеве са бројевима у каталогу са његове последње изложбе из 1939. године, на којој је изложио 410 слика, може се закључити да су то каталожке ознаке слика. Осим броја написаног оловком на полеђини слике, на танком канапу је висио и мали квадратни папир на којем је такође био уписан исти број. Неколико слика купљених на изложби још увек имају ту ознаку. Да ли су Шумановић, његова мајка или касније, особље запослено у галерији, скинули те ознаке, нема података.

Слике је у каталог сврстао у 30 формата почевши од највеће (250X190 цм.) до најмање (24X14 цм.). Најчешћи формат (81X60 цм) заступљен је на 109 слика.

Приликом уписивања слика у главну инвентарску књигу, неким сликама су дати називи који одговарају називима у каталогу (укупно 33). Неке су добиле сличан, а неке чак неодговарајући назив. Неки од назива из каталога су помало архаични и баш то даје шарм Савиним називима слика који су обележје времена у ком су настале.

У галерији се налази 206 слика које су насликане до 1939. године. Од тог броја 189 слика има ознаку написану оловком. Овде дајемо анализу пописа слика које се налазе у галерији у Шиду, а које на полеђини имају написану ознаку, као и попис слика које немају написану ознаку, али смо их на основу димензија и назива у каталогу из 1939. године одгонетнули. Преосталих 17 слика је само евидентирано.

Љубица Јукић

СПИСАК СЛИКА КОЈЕ СУ БИЛЕ НА ИЗЛОЖБИ 1939. У БЕОГРАДУ

I Сlike размера 250 X 190 цм.

9 слика у каталогу

9 слика у галерији

1 Крај шумарка - ИСШ 318**2 Црвени зид – ИСШ 324****3 Вече на води – ИСШ 321****4 Крај потока – ИСШ 322**

5 Сиви дан - ИСШ 320 Композиција са актовима

6 Вечерње сунце – ИСШ 326**7 Пред подне – ИСШ 325****8 Девојке на брегу – ИСШ 327****9 Под мостом – ИСШ 319**

II Сlike размера 190 X 150 цм.

8 слика у каталогу

8 слика у галерији

10 На обали - ИСШ 342 Три фигуре у пејсажу

11 Крај воде – ИСШ 348**12 Под дрвећем – ИСШ 249**

13 Касно вече - ИСШ 350 Вече

14 Јутро крај воде - ИСШ 341 вече на води

15 Сунчано доподне - ИСШ 343 Сунчано поподне

16 На реци (или визија Београда) - ИСШ 345 На обали

17 Сликарева радионица - ИСШ 344 Сликарев атеље

III Сlike размера 195 X 130 цм.

1 слика у каталогу

галерија не поседује слику тог формата

18 Крај мора - -комп. са акт.

IV Сlike размера 162 X 130 цм

5 слика у каталогу

4 слике у галерији

19 Стари цер -крајина

20 Рускиња - ИСШ 337 Русинка у народној ношњи

21 Јутро на потоку – ИСШ 340

22 У рану зору - ИСШ 339 Јутро

23 Евенке - ИСШ 209 Берачице

V Сlike размера 162 X 114 цм.

5 слика у каталогу

3 слике у галерији

24 Враћање из бербе - композиција

25 Купање – ИСШ 338

26 Под луком - ИСШ 208 Два женска акта

27 У сенци – ИСШ 353

28 Цвеће - мртва природа

VI Сlike размера 146 X 97 цм.

2 слике у каталогу

2 слике у галерији

29 Трем - ИСШ 335 Акт у трему

30 Сунчање купељ - ИСШ 336 Сунчање

VII Сlike размера 130 X 97 цм.

3 слике у каталогу

2 слике у галерији

31 Јутро - ИСШ 330 Женски акт у пејсажу

32 Црвени ћилим - акт

33 У башти - ИСШ 331 Женски акт

VIII Сlike размера 130 X 90 цм.

4 слике у каталогу

2 слике у галерији

34 Жетва на Вождовцу – ИСШ 329**35 Вече на Вождовцу – ИСШ 332**

36 Пролеће у долини Св.Петке - крајина

37 Пролетња киша у долини Св.Петке - крајина

IX Сlike размера 130 X 81 цм.

3 слике у каталогу

3 слике у галерији

38 Суто - ИСШ 328 Седећи женски акт

39 У соби - ИСШ 334 Женски акт у ентеријеру

40 У врту - ИСШ 71 Женски акт

X Сlike размера 116 X 89 цм.

12 слика у каталогу

8 слика у галерији

41-48 Наге жене у природи-актови - ИСШ 196 Женски акт у башти

41-48 Наге жене у природи-актови - ИСШ 197 Женски акт у природи

41-48 Наге жене у природи-актови - ИСШ 198 Женски акт у пољу

41-48 Наге жене у природи – актови - ИСШ 199 Женски акт у природи

41-48 Наге жене у природи – актови - ИСШ 201 Женски акт у природи

41-48 Наге жене у природи-актови - ИСШ 202 Женски акт на црвеном ћилиму

41-48 Наге жене у природи-актови - ИСШ 203 Женски акт на трави

41-48 Наге жене у природи-актови - ИСШ 204 Женски акт на жутом јастуку

49 Рускиња Цила - фигура

50 – 51 Расцветани воћњаци – крајине

52 Пролеће у планини

XI Сlike размера 116 X 81 цм.

3 слике у каталогу

3 слике у галерији

53 Актови - ИСШ 205 Женски акт

54 Актови - ИСШ 72 Женски акт

55 Актови - ИСШ 206 Женски акт

XII Сlike размера 100 X 81 цм.

46 слика у каталогу

30 слика у галерији

56 Купачи - ИСШ 180 Дечаци при купању у реци

57 Слaп - ИСШ 141 Полулежећи женски акт

58 Атеље са моделом и сликаром - ИСШ 181 Модел у атељеу

59 Руска игранка – комп.

60 Купљење сена - ИСШ 183 Скупљање сена

61 Сеоска улица – ИСШ 182

62 Ручак у пољу – комп.

63 Рускиња у зеленом - ИСШ 140 Русинка у зеленом

64 Рускиња у наранџастом - фигура

65 Ајша - ИСШ 77 Лежећи женски акт

66 Тоалета – акт - ИСШ 174 Женски акт у ентеријеру

67 Облачење – акт

68 Скупљена – акт

69 На канапеу - акт

70 Читачица - ИСШ 191 Полулежећи женски акт

71 После купања – акт - ИСШ 185 Женски акт у ентеријеру

72 Скрлетна завеса - ИСШ 145 Женски акт

73 Жена у соби - акт

74 У наслоњачу – акт - ИСШ 192 Женски акт у црвеној фотељи

75 Жена која лежи - ИСШ 134 Лежећи женски акт

76 Жена на крпари - ИСШ 195 Женски акт

77 После позирања – акт - ИСШ 136 Женски стојећи акт

78 Жена на зеленом канапеу – акт - ИСШ 142 Полулежећи женски акт

79 (79-86) Наге жене – актови - ИСШ 193 Женски акт у фотељи

80 Наге жене – актови

81 (79-86) Наге жене-актови - ИСШ 176 Седећи полуакт

82 (79-86) Наге жене актови - ИСШ 73 Женски акт

83 (79-86) Наге жене-актови - ИСШ 76 Седећи женски акт

84 (79-86) Наге жене – актови - ИСШ 184 Женски акт у фотељи

85 (79-86) Наге жене-актови - ИСШ 194 Женски акт

86 (79-86) Наге жене – актови - ИСШ 74 Полулежећи женски акт

87 Поглед у долину Св. Петке - крајина

88 Долина „Кукавице“ (Бабска)-крајина - ИСШ 138 Долина „Кукавице“.

89 Пут у шуми - крајина

90 Дрвеће - крајина

91 Мотив из Шида-крајина - ИСШ 144 Предео из околине Шида

92 Снег у Шиду- крајина

93 Шидски сокак у снегу – крајина

94 Врба - крајина

95 Јутро на Вождовцу-крајина - ИСШ 143 Јутро на Вождовцу

97 Суви орах-крајина - ИСШ 190 Предео са салашима

98 Јесен-крајина - ИСШ 75 Јесењи пејсаж

99 Сокак у касну јесен - ИСШ 188 Сеоска улица у позну јесен

100 Наранџе – мртва природа

101 Јоргован - мртва природа

XIII Сlike размера 92 X 73 цм.

56 слика у каталогу

16 слика у галерији

102 Рибари – композ.

103 Гушчарица – ИСШ 312

- 104 Црвени ћилим - акт
- 105 Жена крај крпаре-акт - ИСШ 311 Седећи акт
- 106 После купке - ИСШ 313 Седећи женски акт
- 107 Жена у фотељи-акт - ИСШ 310 Женски акт у ентеријеру
- 108 Жена крај прозора - ИСШ 308 Седећи женски акт
- 109 Жена са јастучићем - акт
- 110 Виолетни јастук - ИСШ 304 Акт на љубичастом јастуку
- 111 Зелени јастук – акт - ИСШ 305 Женски акт на зеленом јастуку
- 112 Црвена позадина - акт
- 113 Жена – акт - ИСШ 306 Седећи женски акт
- 114 Санте на Сени - крајина
- 115 Под сенским мостом - крајина
- 116-122 Снег у Шиду - крајине
- 123 Пролеће у шидским баштама – крајине
- 124 Пролеће у шидским баштама – крајине
- 125 Пролеће у шидским баштама – крајине

126 Пролеће у шидским баштама – ИСШ 150

- 127 Пролеће у шидским баштама – крајине
- 128 Пролеће у шидским баштама – крајине
- 129 Пролеће у шидским баштама – крајине
- 130 Пролеће у шидским баштама – крајине
- 134 Пролеће у шидским баштама – крајине- **без ориг. записа – ИСШ 149**

135 Пролеће у долини Св. Петке-крајина - ИСШ 299

136 Пролеће у долини Св.Петке-крајина – ИСШ 151

- 137 Пролеће у долини Св. Петке-крајина - ИСШ 300 Предео у долини Св. Петке
- 138 Пролеће у долини Св. Петке-крајина
- 139 Пролеће у долини Св. Петке-крајина **без ориг. записа – ИСШ 146**

140 Пролеће у долини Св.Петке – ИСШ 294

- 141 Пролеће у долини Св. Петке-крајина
- 142 Пролеће у долини Св. Петке-крајина
- 143 Пролеће у долини Св. Петке-крајина
- 144 Улица у Аркеју - крајина
- 145 Орах-крајина - ИСШ 297 Стари орах

- 146 Шума – крајина
- 147 Пред кишу - крајина
- 148 Коњи - крајина
- 149 Творнице - крајина
- 150 Јесен - крајина
- 151 Поглед из шуме - крајина
- 152 Крчевине-крајина - ИСШ 316 Сремски предео
- 153 Јесењи мотив - крајина

154 Стара трешња – ИСШ 153

- 155 Сремски друм – крајина
- 156 Шест топола (Београд) - крајина
- 157 Цвеће – мртва природа

XIV Сlike размера 92 X 65 цм.

2 слике у каталогу

2 слике у галерији

158 Крај потока-акт - ИСШ 307 Женски акт крај потока

159 Лежећа жена – акт - ИСШ 309 Лежећи женски акт

XV Сlike размера 92 X 60 цм.

2 слике у каталогу

1 слика у галерији

160 Марков до - крајина

161 Лежећа жена – акт - ИСШ 45 Лежећи женски акт

XVI Сlike размера 81 X 60 цм.

108 слика у каталогу

43 слика у галерији

162 Бар - ИСШ 69 Бар у Паризу

163 Ноћ крај Монтпорнашког гробља – фигур. комп.

164 Сцена са улице - фигур. комп.

165 Вијавица – ИСШ 289 Вејавица

166 Пред капијом - фигур. комп

167 Снег - ИСШ 261 Зимски пејсаж

168 Ноћ на селу - ИСШ 274 Ашиковање на месечини

169 Песма у ноћи - ИСШ 216 Композиција са две фигуре

170 Водоноше - фигур. комп.

171 Враћање са посла - фигур. комп.

172 Одмор на путу - ИСШ 252 На ливади

173 Две фигуре - ИСШ 225 Две девојке на клупи

174 Косидба - фигур. комп.

175 Берба (I) - фигур. комп.

176 Берба (II) - фигур. комп.

177 Париски модел - ИСШ 256 Седећи женски акт

178 Плавокоса Парижанка – ИСШ 243

179 Лежећа - ИСШ 271 Лежећи женски акт

180 Лежећа - ИСШ 235 Лежећи женски акт

181 Крпара и жена - ИСШ 272 Лежећи женски акт

182 Лежећа - ИСШ 237 Лежећи женски акт

183 Зелена завеса - ИСШ 260 Женски акт

184 Снег - ИСШ 81 Пејсаж

185 Снег - ИСШ 214 Зимски пејсаж

186 Крајина из Буживила - крајина

187 Пред пролеће – ИСШ 245

188 Вече пред пролеће - ИСШ 210 Покошена ливада

189 Вече на крају села - ИСШ 102 Периферија Шида

190 Расцветани багреми - крајина

191 Житна поља - крајина

192 Житно поље у вече – ИСШ 120

193 Вечерњи облаци – ИСШ 112

194 Вртови – ИСШ 70

195 Летње вече - крајина

196 Пољски пут - ИСШ 288 Вече у пољу = бр. 196 Пољски пут

197 Јесен на води – крајина

198 Јесење јутро - ИСШ 104 Предео

199 Јесење вече - ИСШ 251 Пејсаж са периферије Шида

200 У долини Опаљеника - крајина

201 Из винограда (Св.Петка) - ИСШ 68 Предео из околине Шида

202 Бресква у винограду - крајина

203 Поглед на Клен - крајина

204 Вече у шуми - крајина

205 Киша - крајина

- 206 Дрва на пропланку ИСШ 263 Пејсаж
 207 Пластови - крајина
 208 Из винограда - крајина
 209 Вождовац (по акварелу из 1930) - ИСШ 111 Са Вождовца
 210 Поглед са тркалишта на Дедиње
 (по акварелу из 1930) - крајина
 211 Лала и перуника - ИСШ 121 Лале и перунике
 212 Лонав са цвећем - ИСШ 122 Ваза са цвећем
 213 Лале – мртва природа
 214 Ваза са цвећем – мртва природа
 215 Зимске руже – мртва природа
 216 Расцветана гранчица – мртва природа
 217 Јоргован - ИСШ 119 Плава ваза са фигуром
 218 Трешње – мртва природа
 219 Лубеница - ИСШ 354 Мртва природа
 220 Диња - ИСШ 273 Мртва природа
 221 Крај прозора – акт
 222 Девојка – акт
 223 На фотељи - ИСШ 79 Седећи полуакт
 244 Жена са огрлицом - ИСШ 90 Стојећи женски акт
 225 Жена с' леђа – акт - ИСШ 105 Полуакт
 226 Мотив из шуме - крајина
 227 Црвени кров - ИСШ 96 Сеоска кућа
 228 Стара цигљана - ИСШ 95 Стара циглана
 229 Поглед на Шид – крајина
 230 Поглед на цигљане - ИСШ 93 Стара циглана
 231 Шидски Лазарет – крајина
 232 Крај села – крајина
 233 Велики Багрем – крајина
 234 Сушара - ИСШ 97 Стари чардак
 235 Јесен код старе цигљане – крајина
 236 Вечерње сунце – крајина
 237 Дуд на друму - ИСШ 337 Русински крај у Шиду
 238 Пут у виноград - ИСШ 80 Предео из Срема
 239 Дудови-крајина - ИСШ 83 Пејсаж из околине Шида
 240 Вртови у шиду – крајина
 241-254 Шидски сокаци – крајине

без ориг. записа Шидски сокаци - ИСШ 92 Сеоска улица

без ориг. записа Шидски сокаци - ИСШ 89 Сеоска улица

- 255 Наше двориште - ИСШ 155 Иза куће у Шиду
 256-261 Околина Шида - крајине
 262-270 Из Беркасовачке околине - крајине

XVII Слике размера 81 X 54 цм.

2 слике у каталогу

галерија не поседује слику тог формата

- 271 Брањевина - крајина
 272 Пролеће у долини Св. Петке - крајина

XVIII Слике размера 73 X 54 цм.

7 слика у каталогу

1 слика у галерији

- 273 Кућа у Ст. Пиере ан Вовре - крајина
 274 Пролеће у Ст. Пиере ан Вовре - крајина
 једна слика у каталогу, нема Шумановићев назив
 275 Са Сене код СТ. Пиере ау В.(вовре) - ИСШ 64 Пејсаж из околине Париза
 276 Пут у Буживалу – крајина
 277 Дуд – крајина
 278 Вече - крајина
 279 Жито – крајина

XIX Слике размера 65 X 54 цм.

16 слика у каталогу

7 слика у галерији

- 280 Шидске крајине - ИСШ 60 Улица у Шиду
 281 Шидске крајине - ИСШ 58 Равница са зрелим житом
 282 Шидске крајине - ИСШ 158 Пејсаж
 283 Шидске крајине - крајине
 284 Шидске крајине - крајине
 285 Шидске крајине - крајине
 286- 292 Околина Шида - крајине
 (286-292) Околина Шида - ИСШ 57 Предео из околине Шида
 (286-292) Околина Шида - ИСШ 162 Прелаз преко потока
 291 Околина Шида – ИСШ 56 Шумски предео из Срема

292 Околина Шида – ИСШ 160

- 293 Циганка - фигура
 294 Цвеће - ИСШ 62 Ваза са цвећем
 295 Цвеће - ИСШ 61 Бела ваза са плавим перуникама

XX Слике размера 65 X 50 цм.

3 слике у каталогу

3 слике у галерији

- 296 Пролеће у Ст.Пиере ан Вовре - ИСШ 50 Пејсаж из јужне Француске
 297 Пролеће у Ст. Пиере ан Вовре - ИСШ 53 Предео из околине Париза (наша слика нема обележен број, али све друго одговара)
 298 Пролеће у Ст. Пиере ан Вовре - ИСШ 63 Предео из околине Париза

XXI Слике размера 61 X 50 цм.

3 слике у каталогу

галерија не поседује слику тог формата

- 299 Крај куће – крајина
 300 Облаци – крајина
 301 Жена - акт

XXII Слике размера 61 X 46 цм.

3 слике у каталогу

1 слика у галерији

- 302 Авни де л’ Опсерватоар - ИСШ 52 Луксембуршки парк у Шаризу
 303 Вал – Шеврез – крајина
 304 Старо стабло из Вал – Шевреза – крајина

XXIII Слике размера 55 X 38 цм.

1 слика у каталогу

галерија не поседује слику тог формата

305 Код облачења – акт

XXIV Слика размера 51 X 40 цм.

1 слика у каталогу

галерија не поседује слику тог формата

306 Лађар на Сени – композ. фигур.

XXV Сlike размера 35 X 46цм.

19 слика у каталогу

13 слика у галерији

323-325 Цвеће – мртве природе

307 Дечији ликови

308 Дечији ликови - ИСШ 32 Портрет девојчице

309 Дечији ликови

310 Дечији ликови - ИСШ 35 Портрет девојчице

311 Дечији ликови - ИСШ 31 Портрет девојчице

312 Дечији ликови

313 Дечији ликови

314 Дечији ликови - ИСШ 33 Портрет девојчице

315 Дечији ликови

316 Дечији ликови

317 Дечији ликови - ИСШ 36 Портрет девојчице

318 Дечији ликови - ИСШ 30 Портрет девојчице

319 Дечији ликови - ИСШ 34 Портрет девојчице

320 Дечији ликови

321 Дечији ликови

322 Дечији ликови

XXVI Сlike размера 35 X 27 цм.

20 слика у каталогу

13 слика у галерији

326 Дечије главе– фигуре

327 Дечије главе - фигуре - ИСШ 20 Портрет младе девојке

328 Дечије главе - фигуре ИСШ 18 Профил девојчице

329 Дечије главе - фигуре ИСШ 24 Портрет девојчице

330 Дечије главе - фигуре - ИСШ 27 Портрет девојчице

331 Дечије главе – фигуре

332 Дечије главе – фигуре

333 Дечије главе – фигуре

334 Дечије главе - фигуре- ИСШ 29 Портрет девојчице

335 Дечије главе – фигуре

336 Дечије главе - фигуре ИСШ 21 Портрет девојчице

337 Дечије главе – фигуре - ИСШ 22 Портрет девојчице

338 Дечије главе – фигуре - ИСШ 17 Портрет девојчице

339 Дечије главе – фигуре - ИСШ 28 Портрет младе девојке

340 Дечије главе – фигуре - ИСШ 19 Портрет девојчице

341 Дечије главе – фигуре - ИСШ 25 Портрет дечака

342 Дечије главе – фигуре

343 Дечије главе – фигури

344 Дечије главе – фигури - ИСШ 23 Портрет девојчице

345 Дечије главе – фигури - ИСШ 26 Портрет девојчице

XXVII Слике размера 46 X 33 цм.

10 слика у каталогу

6 слика у галерији

346 Крајине

347 Крајине

348 Крајине

350 Фигуре

349 Фигуре - ИСШ 16 Фигура сељанке

351 Дечије главе - ИСШ 12 Портрет девојчице

352 Дечије главе - ИСШ 13 Портрет девојчице

353 Дечије главе - ИСШ 14 Портрет девојчице

354 Дечије главе - ИСШ 15 Портрет девојчице

355 Дечије главе - ИСШ 10 Портрет девојчице

XXVIII Слике размера 27 X 16 цм.

8 Слика у каталогу

галерија не поседује слике тог формата

356 Крајина – крајина

357 Цвеће – мртва природа

358-359 Воће – мртве природе

360-363 Поврће – мртве природе

XXIX Слике размера 24 X 16 цм

32 слике у каталогу

4 слике у галерији

364 Купачице – комп. са акт

365 Купачице – комп. са акт

366 Купачице – ИСШ 6

367 Купачице – комп. са акт

368 Купачице – комп. са акт

369 Купачице – ИСШ 8

370 Купачице – ИСШ 9

371 Купачице – ИСШ 7

372 На канапеу – акт

373-388 Скице за фигури – фигур. комп.

389-392 Воће – мртве природе

393-395 Цвеће - мртве природе

XXX Слике размера 24 X 14 цм

15 слика у каталогу

5 слика у галерији

396 Купачице - ИСШ 2 Две купачице на плажи

397 Купачице - ИСШ 1 Купачица на трамбулини

398 Купачице – ИСШ 4

399 Купачице – комп. са акт

400 Купачице – комп. са акт

- 401 Фигурална композиција
- 402 Фигурална композиција
- 403 Фигурална композиција
- 404 Фигурална композиција
- 405 Фигурална композиција - ИСШ 5 Девојка са лоптом
- 406 Фигурална композиција
- 407 Фигурална композиција - ИСШ 3 Женска фигура
- 408 Фигурална композиција
- 409 Фигурална композиција
- 410 Фигурална композиција

Још 17 слика формата, 81 X 60 цм рађених до 1939. године, налази се у галерији. Оне немају запис на полеђини, а на основу назива који су веома уопштени није их могуће идентификовати. Три слике су **вероватно добро одређене**

- 237 Дуд на друму - ИСШ 337 Русински крај у Шиду
- 239 Дудови-крајина - ИСШ 83 Пејсаж из околине Шида
- 255 Наше двориште - ИСШ 155 Иза куће у Шиду

Списак слика рађених у периоду од 1933-1939 које немају ознаку на полеђини и нису дефинисане:

- ИСШ 82 Пејсаж-рана јесен
- ИСШ 84 Сремски предео
- ИСШ 85 Пејсаж
- ИСШ 86 Пејсаж
- ИСШ 87 Позна јесен
- ИСШ 88 Сеоска улица
- ИСШ 91 Пејсаж
- ИСШ 94 Село
- ИСШ 98 Пејсаж
- ИСШ 99 Пејсаж из срема
- ИСШ 100 Пејсаж
- ИСШ 101 Сремски пејсаж
- ИСШ 103 Пејсаж
- ИСШ 106 Предео са периферије Шида

НАПОМЕНА:

Од 410 слика које су биле изложене 1939. у галерији се чува 189 слика. Засенчени су називи слика које се не налазе у уметничком фонду галерије. Називи слика који су подељани, односе се на слике које имају идентичне називе у каталогу из 1939. године и у књизи инвентара галерије. Галерија поседује 33 такве слике.

70 YEARS LATER

After an eleven-year-pause, Sava Sumanovic organized an exceptional independent exhibit in September of 1939 in Belgrade. It was his sixth independent exhibit and, like the previous one (in 1928), it was displayed at The New University. The artist decided to present himself to the public with all the works he had created in the past eleven years. He displayed 410 paintings which was an amazing project that took great courage. The artist did everything by himself, from applying for the space to printing the posters and invitations. He also arranged the paintings according to their format and wrote the text for the catalogue which is a precious source of information about the artist's life and work.

The public showed vast interest in the exhibit. A prominent fine arts critic Todor Manojlovic spoke at the opening on September 3rd. The artist himself gave several interviews to eminent Serbian papers.

A lot of letters, bills, the artist's notes and other documents are kept at the Gallery in Sid and by analyzing them we have completed our knowledge about this important event. According to some facts, the artist sold 115 paintings at the exhibit, he gave some of them as a gift and the largest number of the paintings, that were displayed then, is kept at the gallery in Sid. Besides his usual themes of landscapes and nudes, Sumanovic displayed works of still life, figure compositions and children's portraits as well. All of them were done by painter's knife and he used the brush for only one painting and for the contours, too. It is important to mention that he donated all the money from the exhibit to a fund for poor students of Belgrade University.

Celebrating a seventy-year-anniversary of the most significant exhibit of Sumanovic's life, the gallery gathered all accessible texts, studies and articles published on that occasion, photo-documentation as well as the documentation saved by the family and compared the artistic fund of the gallery with the catalogue of the 1939 exhibit. As a result, we have come to new realizations related to the personality of the great artist and better understanding of his creative work.

Предео из околине Шида

CIP- Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

75.071. 1:929 Šumanović S. (083.824)
069.51(497.113 Šid) : 75(083.824)

Буројевић, Весна

После 70 година: Галерија слика "Сава Шумановић", Шид,
[3.9.2009-23.9.2009] [аутор текста и поставке Весна
Буројевић и Лубица Јукић; прервод Гордана Ерић,
Анђелка Радосављевић] – Шид : Галерија слика
"Сава Шумановић",
2009 (Шид : ГИП Илијанум). – 74 стр. : репродукције
у бојама ; 30 цм

Тираж 1.000. – Упоредо срп.и енгл.превод

ISBN 978-86-87699-04-5

а) Сликаство- Војводина- 20.в – Изложбени каталози
б) Шумановић Сава (1896-1942) – Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 241789191

